

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

ІВАНОВА В. В.

ДОШКІЛЬНА ЛІНГВОДИДАКТИКА У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

для здобувачів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
спеціальності А2 Дошкільна освіта

Мукачево
МДУ-2025

УДК 373.2:81'243:371.3](075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол №10 від 16.06.2025 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри дошкільної та спеціальної
освіти №17 від 09.06.2025 р.*

Рецензент

Атрощенко Т. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту МДУ

Іванова В. В.

I-18. Дошкільна лінгводидактика у схемах і таблицях: для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта / В.В. Іванова: Мукачево : МДУ, 2025. 129 с.

Навчальне видання «Дошкільна лінгводидактика у схемах і таблицях» є візуалізованим дидактичним доповненням до основного підручника та відповідає програмі курсу «Дошкільна лінгводидактика». Видання розроблено з урахуванням потреб здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта, а також для викладачів, вихователів, методистів і фахівців, які прагнуть систематизувати знання з методики розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку.

Навчальний матеріал подано у форматі структурно-логічних схем і таблиць, що забезпечує наочність, сприяє кращому засвоєнню теоретичних положень і формуванню професійного педагогічного мислення.

Рекомендовано для використання в процесі аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти, підготовки до практичних занять, модульного або підсумкового контролю знань.

© МДУ
©Іванова В. В., 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	5
ТЕМА. Теоретичні засади дошкільної лінгводидактики.	6
ТЕМА. Закономірності та принципи навчання дітей рідної мови	12
ТЕМА. Навчально-мовленнєва діяльність дітей раннього та дошкільного віку.	16
ТЕМА. Завдання, зміст, засоби розвитку мовлення дітей.	19
ТЕМА. Форми, методи та прийоми розвитку мовлення дітей.	27
ТЕМА. Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку	37
ТЕМА. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку	45
ТЕМА. Виховання звукової культури мови у дітей	50
ТЕМА. Методика словникової роботи в закладі дошкільної освіти	60
ТЕМА. Методика навчання дітей діалогічного мовлення	72
ТЕМА. Планування роботи в сучасному закладі дошкільної освіти	79
ТЕМА. Методика навчання дітей монологічного мовлення	89
ТЕМА. Методика розвитку виразності мовлення	110
ТЕМА. Мовленнєва готовність дітей до школи.	115
ТЕМА. Організаційно-методична робота з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти	118
ТЕМА. Співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї щодо розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку	120
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА	122
МОДУЛЬНИЙ ТА СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ	
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	125

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах трансформації вищої освіти зростає потреба в оновленні змісту, форм і методів організації освітнього процесу. Одним із ключових векторів цього оновлення є акцент на практико-орієнтоване навчання, розвиток професійних компетентностей та використання ефективних дидактичних засобів, що забезпечують якісну підготовку здобувачів вищої освіти до майбутньої фахової діяльності. Саме тому особливої актуальності набувають навчальні видання, які подають навчальний матеріал у зручній, структурованій, візуалізованій формі – структурно-логічних схемах та таблицях.

Дисципліна «Дошкільна лінгводидактика» є складовою фахової підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти. Її вивчення спрямоване на формування у здобувачів знань про закономірності мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку, опанування методів і технологій організації мовленнєвої діяльності, а також набуття практичних умінь, необхідних для реалізації мовленнєвих завдань у різних освітніх ситуаціях.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти професійної компетентності, необхідної для організації ефективного мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку відповідно до вимог Державного стандарту дошкільної освіти, освітньо-професійної програми та сучасних науково-методичних підходів.

Основні завдання курсу:

- розкрити методологічні, лінгводидактичні та психолого-педагогічні засади навчання дітей рідної мови в закладі дошкільної освіти;
- ознайомити з метою, завданнями та змістом провідних концептуальних, базових та варіативних програмових документів з актуальних проблем сучасної дошкільної освіти;
- ознайомити з історичним аспектом становлення і розвитку дошкільної лінгводидактики; сучасними дослідженнями питань мовленнєвого розвитку дошкільників та з передовим педагогічним досвідом роботи з розвитку мовлення й навчання дітей рідної мови;
- озброїти здобувачів вищої освіти знаннями з методик та варіативними технологіями навчання і розвитку рідної мови дітей раннього та дошкільного віку;
- прищепити навички коригування відхилень і вад у мовленні дітей, що виникли за різних причин;
- сформувати знання, уміння, навички контролю за навчально-мовленнєвою діяльністю дітей.

Навчальне видання «Дошкільна лінгводидактика у схемах і таблицях» створено з метою систематизації, узагальнення й наочного подання теоретичного матеріалу, що сприятиме глибшому розумінню змісту дисципліни, ефективнішому засвоєнню знань і розвитку фахових компетентностей здобувачів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ЗМІСТ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

- Тема 1. Вступ. Теоретичні засади дошкільної лінгводидактики.
- Тема 2. Закономірності та принципи навчання дітей рідної мови
- Тема 3. Навчально-мовленнєва діяльність дітей раннього та дошкільного віку.
- Тема 4. Завдання, зміст, засоби розвитку мовлення дітей.
- Тема 5. Форми, методи та прийоми розвитку мовлення дітей.
- Тема 6. Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку.
- Тема 7. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ РІДНОЇ МОВИ

- Тема 8. Виховання звукової культури мови у дітей
- Тема 9. Методика словникової роботи в закладі дошкільної освіти.
- Тема 10. Методика формування граматичної правильності мовлення у дітей дошкільного віку.
- Тема 11. Методика навчання дітей діалогічного мовлення.
- Тема 12. Методика навчання дітей монологічного мовлення.
- Тема 13. Методика розвитку виразності мовлення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА У ПЕРШОМУ КЛАСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

- Тема 14. Мовленнєва готовність дітей до школи.
- Тема 15. Організаційно-методична робота з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти
- Тема 16. Співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї щодо розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ЗМІСТ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

ТЕМА. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ.

Короткий зміст

Об'єкт, предмет, завдання дошкільної лінгводидактики. Міждисциплінарні зв'язки. Наукові засади дошкільної лінгводидактики.

Методологічні засади (мова як суспільне явище, суспільний характер походження мови, мова – засіб спілкування, взаємозв'язок мови й мислення); *природничі* засади (вчення про П сигнальну систему, становлення П сигнальної системи у дітей, будова мовного апарату); *психологічні* засади (вчення психологів про мовлення і мовленнєву діяльність; усвідомлення дітьми звукового та словникового складу мовлення); *лінгвістичні* засади (лінгвістика – теоретичне підґрунтя методики; функції мови та мовлення; стилі мовлення, нормативність і культура мовлення); *педагогічні* засади (педагогіка – база лінгводидактики; використання категорій педагогіки в методиці розвитку мовлення: навчання, виховання, розвиток, формування, закономірності, принципи, методи, прийоми, форми, фактори, умови, виховання).

Ключові поняття: мова, мовний знак, мовлення, лінгвістика, лінгводидактика, культура мовлення, правильність мовлення, адекватність мовлення, логічність мовлення, різноманітність (багатство) мовлення, естетичність мовлення, чистота мовлення, доречність мовлення, функції мови і мовлення, мовленнєва функція, форми мовлення, засади методики (методологічні, лінгводидактичні, природничі, педагогічні, психологічні), міждисциплінарні зв'язки.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано- Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
3. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
4. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Об'єкт, предмет та мета дошкільної лінгводидактики

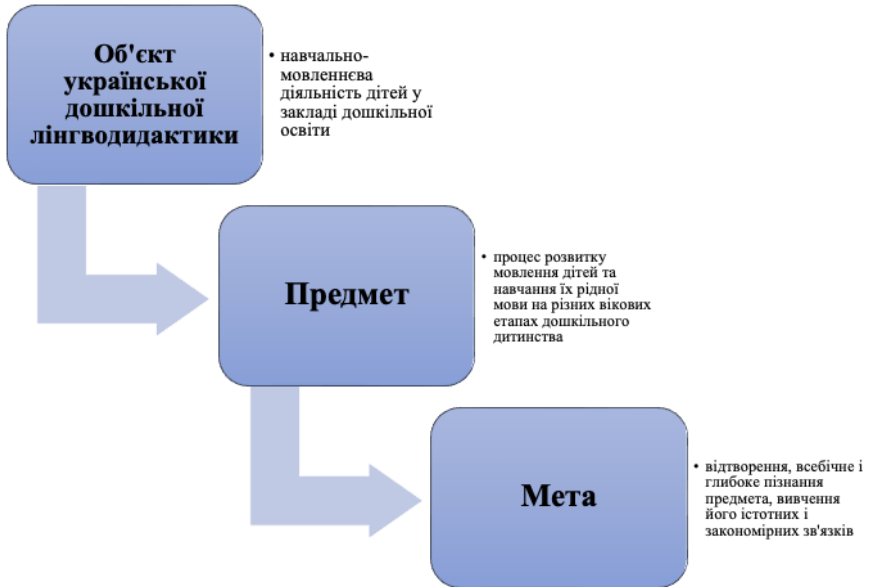

Схема 1.1. Об'єкт, предмет та мета дошкільної лінгводидактики

**Міждисциплінарні зв'язки у викладанні української
дошкільної лінгводидактики.**

**Схема 1.2. Міждисциплінарні зв'язки у викладанні
української дошкільної лінгводидактики.**

Професійно-мовленнєва готовність до навчання дітей рідної мови

Схема 1.3. Професійно-мовленнєва готовність до навчання дітей рідної мови

Наукові засади дошкільної лінгводидактики

методологічні засади

- мова – це суспільне та соціальне явище; мова виникла в суспільстві;
- мова – основний засіб спілкування і взаєморозуміння між людьми;
- взаємозв'язок мови і мислення; слово і поняття; мова і поезія

психологічні засади

- вчення психологів та психо-лінгвістів про розвиток мовленнєвих функцій, усвідомлення мовлення дітьми та про мовленнєву діяльність .

природничі засади

- будова центральної і периферичної частин мовленнєвого апарату;
- становлення і розвиток другої сигнальної системи у дітей;
- наслідування як чинник розвитку мовлення.

педагогічні засади

- Наукові поняття:
 - навчання, розвиток, принципи навчання;
 - закономірності розвитку і навчання рідної мови;
 - засоби, чинники, форми, методи і прийоми навчання рідної мови.

Схема 1.4. Наукові засади дошкільної лінгводидактики

Питання для рефлексії:

- Чим, на вашу думку, відрізняється об'єкт від предмета у дошкільній лінгводидактиці? Як це розуміння впливає на діяльність педагога?
- Яким ви бачите головне призначення дошкільної лінгводидактики у контексті сучасної дошкільної освіти?

➤ Як знання про об'єкт, предмет і мету дошкільної лінгводидактики допомагає вам формувати професійне бачення мовленнєвого розвитку дитини?

➤ Які особисті якості педагога, на вашу думку, є найважливішими для реалізації мети дошкільної лінгводидактики?

➤ Що для вас означає поняття «професійно-мовленнєва готовність» вихователя? Які її компоненти є найважливішими у роботі з дітьми дошкільного віку?

➤ Які труднощі, на вашу думку, можуть виникати у процесі навчання дітей рідної мови? Як до них варто готуватися майбутньому вихователю?

➤ Як, на вашу думку, професійно-мовленнєва готовність впливає на успішність мовленнєвого розвитку дітей? Наведіть приклади з досвіду або уявних ситуацій.

➤ Як міждисциплінарні зв'язки впливають на процес інтенсифікації навчання в українській дошкільній лінгводидактиці? Наведіть аргументи на підтримку своєї позиції. *(Обґрунтуйте, чи сприяє залучення знань із суміжних наук (психології, логопедії, нейропсихології) більш ефективному розвитку мовлення дошкільнят).*

➤ Які з наукових засад (методологічні, природничі, психологічні, лінгвістичні, педагогічні) здаються вам найбільш значущими для практики вихователя? Чому?

➤ Яке значення має знання методологічних засад (мова як суспільне явище, взаємозв'язок мови й мислення тощо) для розуміння процесу розвитку мовлення дитини?

➤ Які наукові знання ви хотіли б поглибити, щоб почуватися впевненіше у ролі педагога з формування мовленнєвої компетентності дошкільників?

ТЕМА. ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ

Короткий зміст

Закономірності засвоєння мови: мова засвоюється, якщо дитина навчиться управляти мускулами мовного апарату (артикулювати звуки), координувати мовно-рухові (промовляння звуків, слів) та слухові (сприймання на слух, розуміння мови) відчуття. Дитина повинна навчитися розрізняти звуки рідної мови; розуміння смислу мови; засвоєння виразності мовлення; засвоєння норми літературної мови; засвоєння письмової мови; темпи збагачення мови. Загальнодидактичні принципи (загальні та часткові) та спеціальні принципи.

Ключові поняття: *закономірності засвоєння мови, принципи навчання, загальні методичні принципи, часткові методичні принципи.*

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано- Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
3. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
4. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ

Закономірності навчання дітей рідної мови

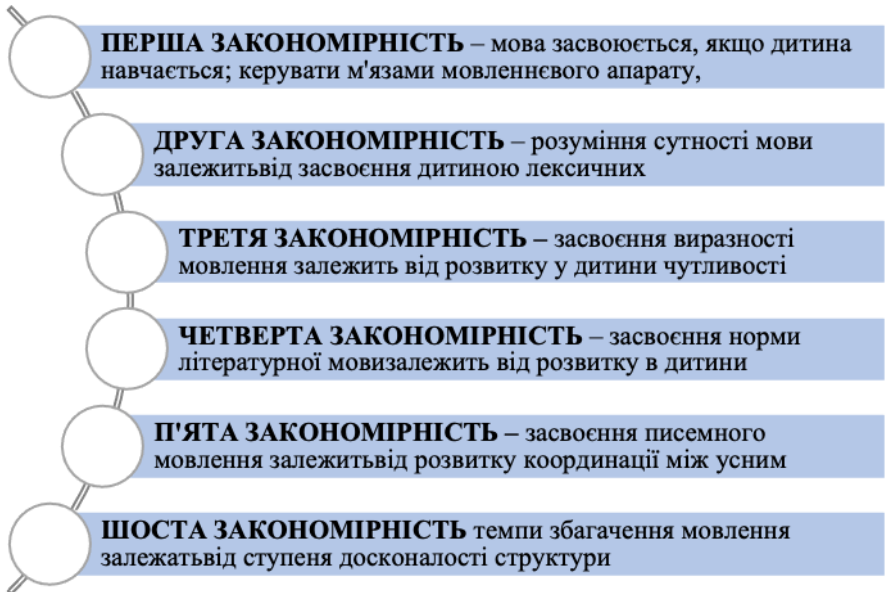

Схема 2.1. Закономірності навчання дітей рідної мови

Принципи навчання дітей рідної мови

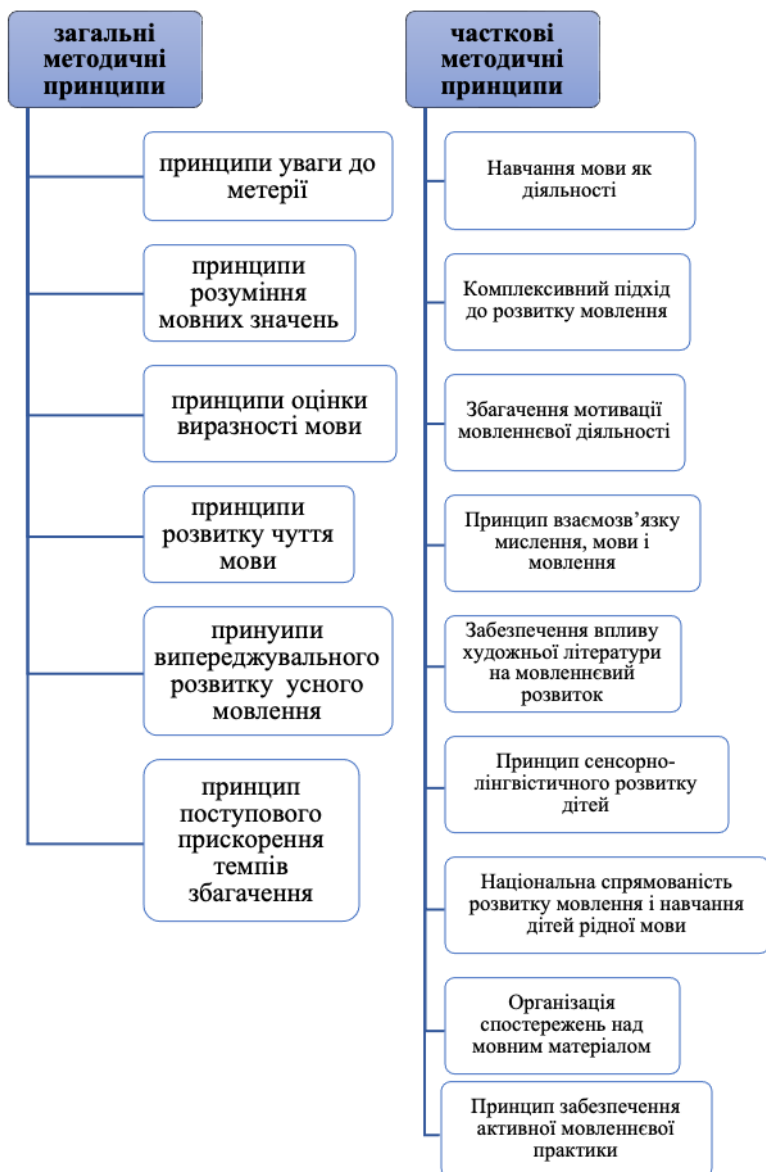

Схема 2.2. Принципи навчання дітей рідної мови

Питання для рефлексії:

- Які закономірності мовленнєвого розвитку дітей ви вважаєте найбільш важливими для ефективного навчання рідної мови? Чому саме ці?
- Який із принципів навчання рідної мови ви вважаєте ключовим у роботі з дошкільниками? Як би ви реалізували його на практиці?
- Чим, на вашу думку, відрізняється формальне застосування принципів навчання від їх усвідомленого використання?
- Як знання принципів і закономірностей навчання рідної мови впливає на вибір методів і прийомів у роботі з дітьми? Наведіть приклад.

ТЕМА. НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

Короткий зміст

Пізнавальна діяльність та пізнавальна активність дитини. Мовленнєва діяльність як один із видів пізнавальної діяльності. Структура мовленнєвої діяльності. Види мовленнєвої діяльності: говоріння, слухання, читання і письмо. Структура навчально-мовленнєвої діяльності. Мовна та мовленнєва компетентність.

Ключові поняття: *пізнавальна діяльність, мовленнєва діяльність, навчально-мовленнєва діяльність, мовна компетентність, мовленнєва компетентність.*

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано- Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
3. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
4. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.
5. Іванова, В.В. Диференційований підхід у здійсненні креативного розвитку дошкільників засобами мовленнєвої діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Ужгород : Вид-во "Код", 2024. Вип.6. С. 13-17. https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.06.013.
6. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса, Ярослав, 2004; друге видання: Харків: ВОР «Ранок», 2011.
7. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ

Взаємозв'язок пізнавальної та мовленнєвої діяльності

ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

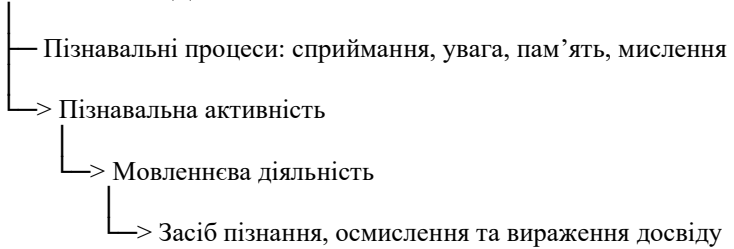

Схема 3.1. Взаємозв'язок пізнавальної та мовленнєвої діяльності

Структура мовленнєвої діяльності

Схема 3.2. Структура мовленнєвої діяльності

Структура навчально-мовленнєвої діяльності

- Мотиваційний компонент (інтерес до мови)
- Цілеспрямованість (усвідомлення мовленнєвого завдання)
- Змістовий компонент (мовленнєвий досвід, словник, граматика)
- Операційно-діяльнісний компонент (використання мовних засобів)
- Контрольно-оцінний компонент (самоконтроль і самооцінка)

Схема 3.3. Структура мовленнєвої діяльності

Мовна та мовленнєва компетентність

МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
(знання мовної системи)

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
(уміння використовувати мову
у реальних ситуаціях спілкування)

Схема 3.4. Мовна та мовленнєва компетентність

Питання для рефлексії:

➤ Чим, на вашу думку, відрізняється мовна компетентність від мовленнєвої? Чи важливо це розуміти вихователю?

➤ Як ви оцінюєте вплив пізнавальної активності на мовленнєвий розвиток дитини? Які приклади можете навести зі спостережень?

➤ Які умови, на вашу думку, є ключовими для формування навчально-мовленнєвої діяльності у дітей?

➤ Чи змінюється роль дорослого (вихователя) залежно від віку дитини у процесі становлення мовленнєвої діяльності? Як саме?

➤ Чи вважаєте ви мовленнєву діяльність лише засобом комунікації? Чи може вона бути інструментом пізнання? Поясніть.

ТЕМА. ЗАВДАННЯ, ЗМІСТ, ЗАСОБИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ.

Короткий зміст теми

Мета і завдання закладу дошкільної освіти з розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови. Значення рідної мови у вихованні дітей. Мова вихователя як засіб розвитку мовлення дітей. Засоби розвитку мовлення. Програмне забезпечення навчання дітей рідної мови в закладах дошкільної освіти України. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників.

Ключові поняття теми: *мовна компетенція, мовленнєва компетенція (лексична, фонетична, граматична, діалогова, комунікативна), мовленнєва діяльність, навчально-мовленнєва діяльність, мовленнєві навички, мовленнєві вміння, контрольні дії, оцінні дії, рефлексія над мовленням, форми навчання, навчання рідної мови на заняттях, методи навчання рідної мови, прийоми розвитку та навчання рідної мови, мовленнєвий зразок, оцінка мовлення дітей.*

Рекомендовані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pronovuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnovi%20osvity.pdf>
2. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
3. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса, Ярослав, 2004; друге видання: Харків: ВОТ «Ранок», 2011.
4. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Дошкільна лінгводидактика [Електронний ресурс] : збірник тестів з курсу для студентів денної та заочної форми навчання напряму спеціальності "Дошкільна освіта" Методичні рекомендації / Укладач Іванова В.В. Мукачєво : МДУ, 2020. 32 с.
7. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Схема 4.1. Завдання розвитку мовлення

Напрями роботи з розвитку мовлення

Схема 4.2. Напрями роботи з розвитку мовлення

Структура мовленнєвої компетенції дошкільника

Схема 4.3. Структура мовленнєвої компетенції дошкільника

**Напрями діяльності і зміст навчання різновидам
мовленнєвої компетенції**

Вид компетенції	Зміст навчання
Діалогічна компетенція	Діалог між дорослим і дитиною, між двома дітьми. Полілог (групова бесіда). Розмовне мовлення. Бесіди: за змістом художнього твору, картини. Супроводжувальні бесіди, заключна бесіда. Словесні доручення.
Монологічна компетенція	Контекстове зв'язне мовлення. Розповіді: описові, сюжетні, творчі. Переказ. Пояснювальне мовлення. Планувальне мовлення.
Лексична компетенція	Пасивний та активний словник у межах віку; слова – омоніми, синоніми, антоніми, споріднені, багатозначні; основне та переносне значення слова; одно-кореневі слова; образні вирази, прислів'я, приказки, фразеологічні звороти.
Фонетична компетенція	Орфоепічна правильність мовлення: вимова усіх звуків рідної мови згідно з орфоепічними нормами. Фонематичний слух, що дає можливість диференціювати фонemi. Інтонаційні засоби виразності мовлення. Усвідомлення звукового складу мовлення.
Граматична компетенція	Практичне засвоєння морфологічної системи рідної мови: рід, число, відмінкові закінчення; типи відмін і дієвідмін. Різні типи речень: прості, складні (складносурядні, складнопідрядні), окличні, наказові, питальні, розповідні. Сполучники і сполучні слова. Словотворення. Чуття мови.
Мовленнєва компетенція	Усне розмовне мовлення в різних ситуаціях спілкування (як стимульованих, так і не стимульованих). Ініціативність спілкування. Формули мовленнєвого етикету в різних ситуаціях: привітання, прощання, знайомство, вибачення, подяка, побажання, запрошення, комплімент, зустріч, прохання.

Зміст процесу формування мовлення дошкільників

Схема 4.4. Зміст процесу формування мовлення дошкільників

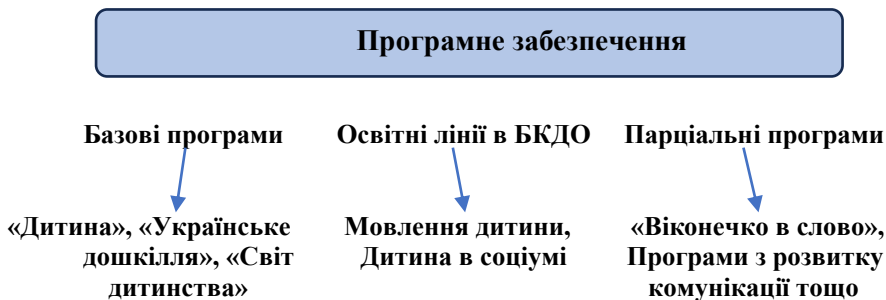

Схема 4.5. Програмне забезпечення розвитку мовлення

Схема 4.6. Засоби розвитку мовлення

Схема 4.7. Вимоги до мовлення вихователя

Питання для рефлексії:

- Які мовленнєві завдання ви вважаєте найбільш актуальними для сучасного закладу дошкільної освіти? Чому саме ці?
- Які засоби розвитку мовлення вам найближчі для роботи з дітьми? Наведіть приклади їх ефективного використання.
- Як обрані освітні програми впливають на організацію мовленнєвого середовища в ЗДО? Які з них ви вважаєте найбільш результативними?
- Чи можна розглядати художню літературу як універсальний засіб мовленнєвого розвитку? Обґрунтуйте свою точку зору.
- Яким чином завдання мовленнєвого розвитку мають бути інтегровані в інші освітні напрями програми ЗДО?
- Як ви, як майбутній вихователь, можете впливати на збагачення мовленнєвого досвіду дитини?

ТЕМА. ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Короткий зміст

Форми робота з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти: навчання на заняттях, навчання і розвиток мовлення дітей у повсякденному житті. Заняття як основна форма навчання дітей рідної мови. Види занять. Особливості занять з розвитку мовлення. Методи та прийоми навчання дітей рідної мови: дидактичні ігри та вправи, розмови, бесіди, розглядання, читання й розповідання, переказування та ін.

***Ключові поняття:** заняття, форма навчання, методи навчання, прийоми навчання.*

Рекомендовані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pronovuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>
2. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
3. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Гавриш Н. Інтегроване заняття: робота над помилками. Дошкільне виховання, 2018, №7. С. 8-13.
7. Крутий К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.
8. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

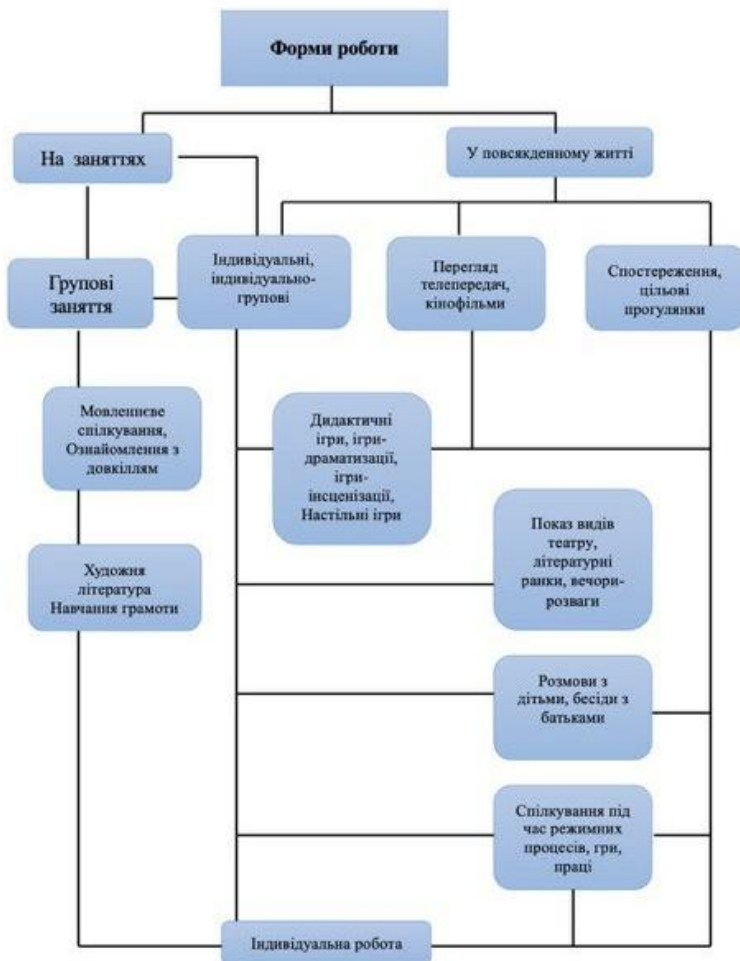

Схема 5.1. Форми роботи з розвитку мовлення

Таблиця 5.1

Заняття як основна форма навчання дітей	
Заняття — основна форма навчання дітей рідної мови	
Мовленнєві	
Залежно від структури:	За організацією дітей на занятті:
• Тематичні	• Індивідуальні (1-4 особи)
• Комплексні	• Індивідуально-групові (4-8 осіб)
• Контрольні	• Групові (до 15 осіб)
Ознайомлення з довкіллям	
За структурою:	За організацією дітей:
• тематичні	• фронтальні
• комплексні	• групові
• комбіновані	• індивідуально-групові
• інтегровані	• індивідуальні
За дидактичною метою:	
• виклад нового матеріалу	
• закріплення знань, умінь, навичок	
• систематизація і узагальнення пройденого матеріалу	
• комбіновані заняття	
• контрольні заняття	

**Класифікація видів занять розвитку мовлення
(за Гавриш Н. В.)**

**Схема 5.1. Класифікація видів занять розвитку мовлення
(за Гавриш Н.В.)**

Таблиця 5.2

Види занять (за Крутій К.Л.)
Комплексні
Тематичні
Комбіновані
Домінантні
Сюжетно-динамічні
Інтегровані

Схема 5.2. Види занять за дидактичними цілями

Таблиця 5.3

Форми організації освітнього процесу в ЗДО

Освітні (варіативні) програми навчання			
Форми навчання			
Колективна		Індивідуальна	
Типи занять			
Фронтальні заняття (група)	Групові заняття (до 15 дітей)	Індивідуально- групові заняття (до 8 дітей)	Індивідуальні заняття(1—4 дитини)
Вибір типів занять			
Варіант I		Варіант II	
1 тиждень — Н (індивідуальні, індивідуально-групові заняття) 2 тиждень — В, Д, С, Н (фронтальні) 3 тиждень — С, Н (групові, індивідуально-групові заняття) 4 тиждень — В, Д, С, Н (фронтальні)		1 тиждень — Н (індивідуальні, індивідуально-групові заняття) 2 тиждень — С, Н (групові, індивідуально-групові заняття) 3 тиждень — В, Д, С, Н (фронтальні) 4 тиждень — В, Д, С, Н (фронтальні)	
Авторська примітка:			
Рівні:			
Н — низький, С — середній, Д — достатній, В — високий			

Види мовленнєвих занять (у всіх вікових групах)

Тематичне • присвячене одному мовленнєвому розділу; • проводиться на четвертому тижні щомісяця	Контрольне • проводиться з метою перевірки сформованості мовленнєвих вмінь і навичок; • періодичність — 1 раз на квартал
Комплексне	
• проводиться 1 раз на тиждень упродовж; перших трьох тижнів кожного місяця; • складається із трьох частин (Зв'язне мовлення, словник, звукова культура мови, граматики)	
I-ий тиждень 1. Зв'язне мовлення 2. Словник 3. Звукова культура мови	II-ий тиждень 1. Зв'язне мовлення 2. Граматика 3. Словник
III-ий тиждень 1. Зв'язне мовлення 2. Звукова культура мови 3. Граматика	Заняття з розвитку мовлення мають лише мовленнєву спрямованість

Вимоги до проведення мовленнєвих занять

Ретельна підготовка до заняття, визначення його змісту і прийомів навчання

Оптимальна інтенсивність мовленнєвого навантаження

Виховний характер заняття

Емоційний характер заняття

Максимальна мовленнєва активність дітей на занятті

Максимальне використання ігрових прийомів навчання

Поєднання колективного характеру заняття з індивідуальним та диференційованим підходом

Невимушеність і розкутість дітей на занятті

Взаємозв'язок із заняттями з інших розділів програми

Поєднання фронтальних форм роботи із індивідуальними та груповими

Правильна організація заняття залежить від конкретних завдань і змісту

Схема 5.3. Вимоги до проведення мовленнєвих занять

Методи та прийоми розвитку мовлення

Методи розвитку мовлення

Словесні: читання, розповідання художніх творів, заучування віршів, бесіди, розповіді дітей, переказ.

Практичні: словесні дидактичні вправи, досліди, моделювання.

Ігрові: дидактична гра, ігри-інсценівки, ігрові ситуації, ігри-драматизації.

Прийоми розвитку мовлення

Наочні: показ картин, іграшок, предметів, рухів, дій; показ артикуляції звуків.

Словесні: мовний зразок, запитання, пояснення, вказівка, оцінка дитячого мовлення.

Ігрові: ігрова ситуація, виконання ігрових дій, звуконаслідування, загадкова інтонація, використання жартів.

Схема 5.4. Методи та прийоми розвитку мовлення

Схема 5.4. Умови успішного розвитку мовлення

Питання для рефлексії:

- Які форми роботи з розвитку мовлення, на вашу думку, є найбільш ефективними для сучасного закладу дошкільної освіти? Чому?
- Чи здатне заняття як основна форма навчання повністю реалізувати потенціал мовленнєвого розвитку дітей? Які його сильні та слабкі сторони?
- Які методи навчання дітей рідної мови ви вважаєте найбільш дієвими в роботі з дошкільниками? Обґрунтуйте свій вибір.
- Чим відрізняються методи від прийомів у розвитку мовлення? Як ви бачите їх взаємозв'язок у практиці?
- Які інтерактивні або творчі форми роботи ви б використали для стимулювання мовленнєвої активності дітей?
- Яким має бути педагог, щоб обрані методи і прийоми дійсно працювали в мовленнєвому розвитку дитини?

ТЕМА. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Короткий зміст

Необхідність спілкування майбутньої матері у перинатальному періоді. Становлення мовлення дітей першого року життя. Особливості підготовчого періоду; розвиток голосових реакцій, наслідування звуків мови і слів. Розвиток розуміння мовлення оточуючих, поява у дитини перших усвідомлених слів. Зміст і завдання розвитку мовлення дітей першого року життя. Необхідність спілкування з дитиною. Методика проведення ігор-занять з розвитку мовлення, види. Прийоми організації індивідуальних і групових ігор-занять. Використання картинки й художньої літератури в роботі з дітьми 1-го року життя. Розвиток мовлення на другому році життя. Характеристика мовлення. Завдання розвитку мовлення дітей 2-го року життя. Методика проведення занять, їх види. Прийоми навчання.

Зміст і завдання розвитку мовлення у дітей третього року життя. Характеристика мовлення. Методика проведення ігор-занять з розвитку мовлення, види. Прийоми організації індивідуальних і групових ігор-занять. Використання картинки й художньої літератури в роботі з дітьми третього року життя.

Ключові поняття: діти раннього віку, становлення і розвиток мовлення, показники розвитку, розуміння мовлення, активне мовлення.

Рекомендовані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pronovuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskilknoyi%20osvity.pdf>
2. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
3. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Гавриш Н. Інтегроване заняття: робота над помилками. Дошкільне виховання, 2018, №7. С. 8-13.
6. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Розвиток мовлення дітей раннього віку

Становлення і розвиток мовлення
дітей 1-го та 2-го років життя

Зміст і завдання розвитку мовлення
дітей раннього віку

Методика проведення занять у
групах раннього віку

Особливості розвитку мовлення
дітей третього року життя

Схема 6.1. Умови успішного розвитку мовлення

Схема 6.2. Показники розвитку мовлення дітей раннього віку

Становлення і розвиток мовлення дітей першого року життя

Схема 6.3. Становлення і розвиток мовлення дітей першого року життя

Становлення і розвиток мовлення дітей другого року життя

Схема 6.4. Становлення і розвиток мовлення дітей другого року життя

Напрями розвитку мовлення дітей другого року життя

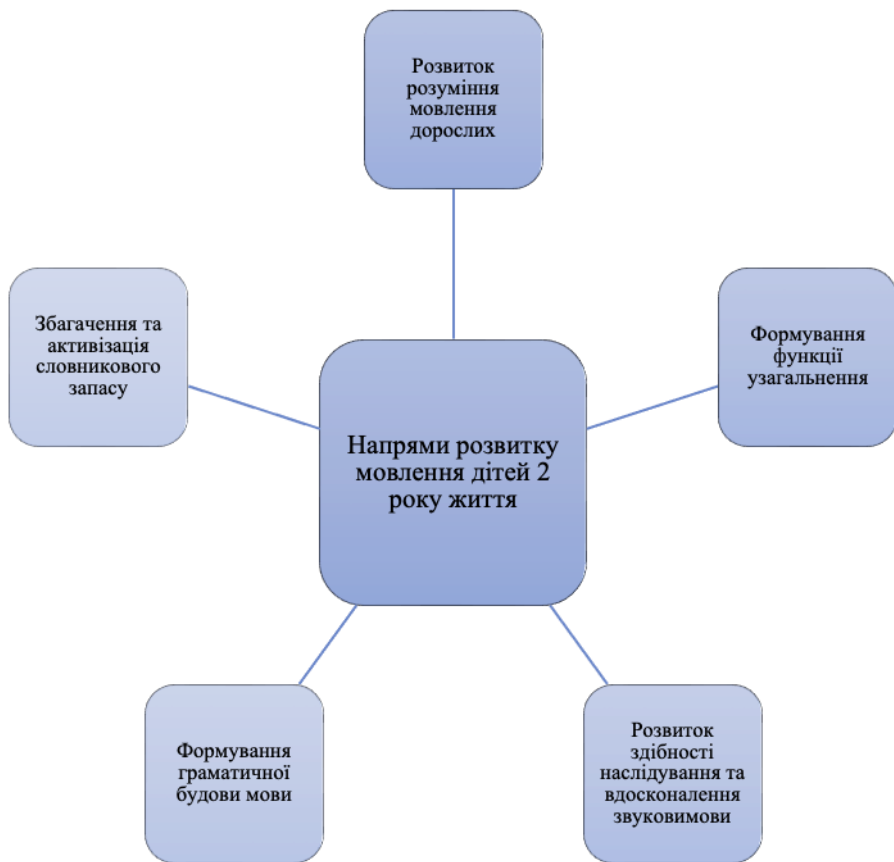

Схема 6.5. Напрями розвитку мовлення дітей другого року життя

Схема 6.6. Форми навчання дітей раннього віку рідної мови

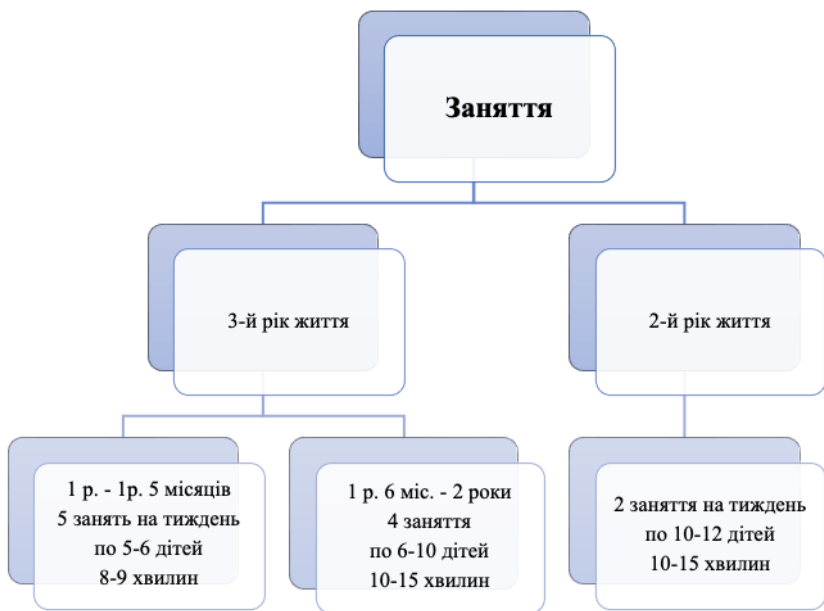

Схема 6.7. Заняття як форма навчання дітей раннього віку рідної мови

Види занять з розвитку мовлення та розширення орієнтування у довкіллі з дітьми другого року життя

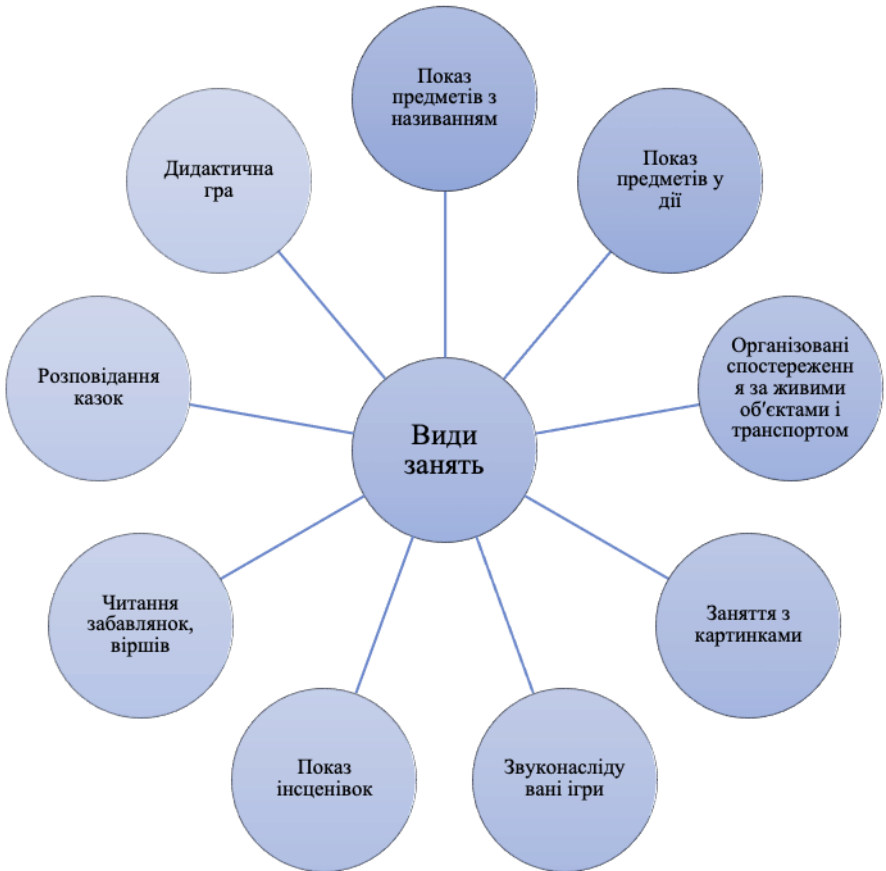

Схема 6.8. Види занять з розвитку мовлення та розширення орієнтування у довкіллі з дітьми другого року життя

Рівні засвоєння слів дитиною третього року життя

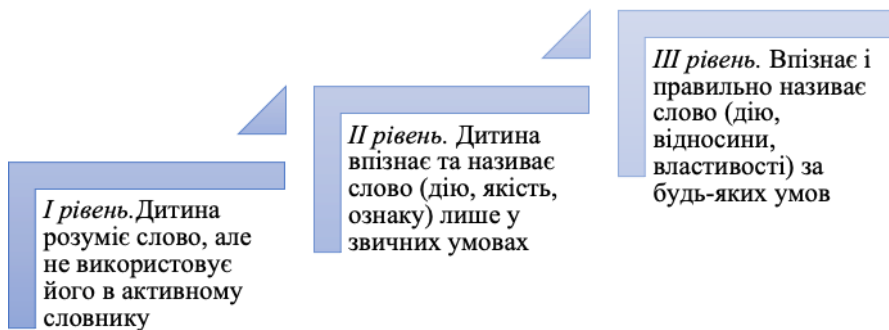

Схема 6.9. Рівні засвоєння слів дитиною третього року життя

Питання для рефлексії:

- Чому важливе спілкування матері з дитиною ще у перинатальному періоді? Як це впливає на мовленнєвий розвиток малюка?
- Як ви розумієте поняття «передмовленнєве спілкування»? Яку роль воно відіграє у становленні мовлення дитини?
- Які ознаки свідчать про появу перших усвідомлених слів у дитини? Як дорослий може підтримати цей процес?
- Які завдання розвитку мовлення є ключовими на першому та другому роках життя дитини? Як вони змінюються з віком?
- Чим відрізняється мовлення дітей другого року життя від мовлення на третьому році? Наведіть приклади.
- Які методи і прийоми навчання ви б використали для дітей раннього віку? Як би ви адаптували заняття до їхніх особливостей?
- Чому розвиток розуміння мовлення оточення важливий не менше, ніж активне мовлення? Як це враховується в освітньому процесі?
- Як досвід, отриманий у перші три роки життя, впливає на подальший мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку?

ТЕМА. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Короткий зміст

Базисна характеристика мовленнєвого розвитку та спілкування дітей чотирьох років. Базисна характеристика мовленнєвого розвитку та спілкування дітей п'яти років. Базисна характеристика мовленнєвого розвитку та спілкування дітей шести років.

***Ключові поняття:** діти дошкільного віку, мовленнєвий розвиток, спілкування.*

Рекомендовані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pronovuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>
2. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
3. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
5. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
6. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Таблиця 7.1.

Базисна характеристика мовлення дітей 4 року життя

СФЕРА РОЗВИТКУ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Звукова культура мовлення	- Зникає пом'якшеність, перестановки, пропуски звуків - Вимова шиплячих звуків покращується (ш, ж, ч) - Звук [р] ще може бути недосконалим - Темп мовлення швидкий, дихання поверхнєве
Фонематичний слух	- Добре розвинений - Диференціація як далеких, так і близьких фонем
Інтонаційна виразність	- Оволодіння розповідною, питальною, окличною інтонаціями - Мовлення маловиразне, темп не завжди гармонійний
Словниковий запас	- 1800–2000 слів - 50% – іменники, 30% – дієслова - Слова-універсализми ("гарний", "поганий") - Вказівні займенники: ось, тут, цей
Граматичний розвиток	- Вживання роду, числа, відмінків - Оволодіння кличною формою - Словотворення з суфіксами/префіксами (піджакет, малювець) - Формування граматичного чуття, самоконтроль
Речення і синтаксис	- Прості, поширені, складносурядні та складнопідрядні речення - Використання прийменників, сполучників, однорідних членів - Початок вживання прямої мови
Тип мовлення	- Домінує діалогічне мовлення - Ситуативне → контекстове - Активна участь у розмові: ставить питання, відповідає - Початки монологічного мовлення (перекази, описи)
Функції мовлення	- Номінативна, експресивна - Формуються функції: повідомлення, впливу, соціального зв'язку
Питальна активність	- Численні запитання типу «Чому?» - Процес запитування – прояв мовленнєвої активності
Невербальні засоби спілкування	- Активно використовуються: міміка, жести, рухи
Комунікативні навички	- Вміє привітатися, попрощатися, просити вибачення - Висловлює прохання, думки, бажання - Має навички підтримки діалогу

Базисна характеристика мовлення дітей 5 року життя

СФЕРА РОЗВИТКУ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Звукова культура мовлення	- Правильна вимова всіх звуків рідної мови (в т.ч. шиплячі, звук [р]) - Тип мовленнєвого дихання – змішаний - Фонематичний слух добре розвинений - Диференціюють близькі фонemi - Темп мовлення нормалізується, силу голосу регулюють
Фонематичний слух	- Виділяють слова з потрібним звуком у тексті - Виокремлюють перший і останній звуки у слові - Інтонційно промовляють звуки у слові - Добирають слова з потрібним звуком - Розрізняють поняття «звук» і «слово»
Словниковий запас	- Обсяг – 2200–2500 слів - Усі частини мови представлені - Вживають узагальнювальні слова, абстрактні поняття (радість, хоробрість, чемність) - Створюють нові слова (словотворення) - Використовують багатозначні слова, синоніми, антоніми - Класифікують предмети за ознаками
Особливості мовленнєвої активності	- Надзвичайна балакучість, допитливість - До 15–25 запитань на хвилину
Граматична правильність мовлення	- Активно засвоюють граматичні форми та відмінкові закінчення - Спостерігаються помилки у чергуванні приголосних - Утворюють нові граматичні форми за допомогою суфіксів, префіксів - Засвоюють рід іменників, кличну форму, наказовий спосіб - Будують прості та складносурядні речення, речення з прямою мовою
Комунікативні навички	- Самостійно ініціюють спілкування - Підтримують діалог, ведуть групову бесіду - Відповідають реченням на запитання - Складають розповіді за зразком (описові, сюжетні, з власного досвіду) - Переказують знайомі твори
Мовленнєва творчість і культура спілкування	- Використовують образні вислови (кіт-воркіт, маки-маківочки) - Знають та використовують прислів'я, приказки, загадки, скороговки - Застосовують фразеологізми, звуконаслідувальні слова - Використовують мовленнєвий етикет без нагадування (вітання, прощання, подяка, прохання)

Базисна характеристика мовлення дітей 6 року життя

СФЕРА РОЗВИТКУ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Звукова культура мовлення	- Правильна вимова всіх звуків рідної мови. - Регулювання сили голосу відповідно до ситуації. - Помірний темп мовлення, інтонаційна виразність. - Вираження емоцій у мовленні (сум, гнів, радість тощо). - Змішаний тип мовленнєвого дихання, тривалість видиху – 4–6 с. Фразовий та логічний наголос.
Фонетико-фонематичний розвиток	- Іноді неточна вимова окремих звуків та звукосполучень (р, ш, ж, ч, г, щ, дж, дз). - Причини: органічні вади або зміна зубів. - Неточність вимови складних слів зі збігом приголосних.
Фонетичний слух і звуковий аналіз	- Оволодіння звуковим аналізом: визначення кількості слів, звуків, їх розташування. - Розрізнення голосних і приголосних. - Поділ слів на склади.
Словниковий запас	- 3500–4000 слів. - Активне використання всіх частин мови. - Абстрактні поняття: чемність, дружба, гостинність тощо. - Узагальнюючі поняття (речі, транспорт).
Словотворення	- Добір синонімів, антонімів, омонімів. - Початок розуміння переносного значення. - Використання образних висловів, порівнянь, прислів'їв, фразеологізмів.
Граматична правильність мовлення	- Засвоєння граматичних категорій рідної мови. - Узгодження прикметників, числівників тощо. - Правильне вживання кличної форми, складних граматичних форм. - Допоміжні граматичні помилки: відмінки, чергування, порядок слів.
Розвиток синтаксису	- Різні типи речень: прості, складні, з прямою мовою, однорідними членами. - Використання окличних, питальних, безособових, зі вставними словами.
Діалогічне мовлення	- Ініціативність у спілкуванні з дорослими. - Побудова діалогу із звертанням, частками, вставними словами. - Підтримка групової розмови.
Монологічне мовлення	- Зв'язне мовлення: описові, сюжетні, контаміновані розповіді за зразком і планом. - Самостійний переказ знайомих історій, подій. - Творчі розповіді, міркування, пояснення. - Переказ художніх текстів за частинами та з оцінкою прослуханого.

Питання для рефлексії:

- Як змінюється мовленнєва активність дитини від 4 до 6 років?
- Які труднощі можуть виникати у мовленнєвому розвитку дітей п'яти років, і як ви б порадили їх подолати?
- Чим мовлення дітей шести років відрізняється від мовлення дітей попередніх вікових груп?
- Які фактори, на вашу думку, найбільше впливають на якість мовлення дошкільника?
- Які з вивчених характеристик мовлення дітей вам було б найважче визначити на практиці? Чому?
- Як знання базисних характеристик мовлення дітей допомагає у плануванні освітньої діяльності?
- Які засоби розвитку мовлення ви вважаєте найбільш ефективними для кожної вікової групи (4, 5, 6 років)?
- Який аспект мовленнєвого розвитку дошкільників, на вашу думку, потребує найбільшої уваги з боку педагогів?
- Що із сьогоднішньої теми ви зможете застосувати під час практики в ЗДО?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ РІДНОЇ МОВИ

ТЕМА. ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВИ У ДІТЕЙ

Короткий зміст

Поняття звукової культури мовлення. Закономірності засвоєння звука дитиною. Значення домовних проявів у становленні звукової культури мовлення, їх характеристика. Особливості засвоєння дітьми фонем. Роль слухового й мовно-рухового аналізаторів у засвоєнні дітьми звуків.

Сприймання звуків на слух і їх артикуляція. Усвідомлення звукового аспекту рідного мовлення.

Поняття фонема, звук, звукова культура мовлення: фонетична й орфоепічна правильність мовлення, дикція, мовне дихання, фонематичний і мовний слух, темп мовлення, сила голосу, інтонаційна виразність мовлення. Характеристика компонентів звукової культури мовлення. Особливості звуковимови дітей різних вікових груп.

Прийоми індивідуальної перевірки звуковимови дітей. Методи і прийоми виховання звукової культури мовлення дітей. Методика виховання звукової культури мовлення на заняттях.

Ключові поняття: фонема, просодема, сила голосу, висота голосу, темп мовлення, інтонація, ритм мовлення, дикція. звукова культура мовлення.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
6. Товкач І.Є Слово. Речення. Звуки: методичний посібник : у 2 ч. Ч.1. Х. : В-во «Ранок». 2015. 176 с. (Серія «Віконечко у світ грамоти»).

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

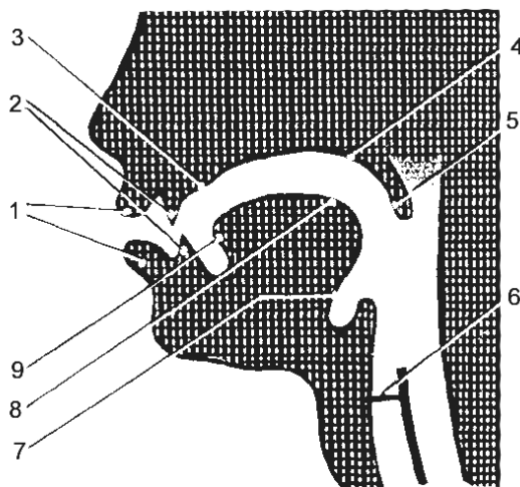

Рисунок 8.1. Профіль органів артикуляції:

1 – губи, 2 – різці, 3 – альвеоли, 4 – тверде піднебіння, 5 – м'яке піднебіння, 6 – голосові зв'язки, 7 – корінь язика, 8 – спинка язика, 9 – кінчик язика.

Звукова культура мовлення – складова загальної мовленнєвої культури людини. Становлення звукової культури мовлення відбувається в період раннього і дошкільного віку. Поняття «звукова культура мовлення» здебільшого використовується у професійному обігу дошкільної лінгводидактики.

Схема 8.1. Звукова культура мовлення

Робота над вихованням звукової культури мовлення

Схема 8.2. Робота над вихованням звукової культури мовлення

Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах

Анатомо-фізіологічні та психологічні особливості дітей, які впливають на недосконалість дитячого мовлення

Загальні особливості звуковимови у всіх вікових групах

- *неглибоке уривчасте дихання;*
- *недостатня моторика мовленнєво-рухового апарату;*
- *недостатньо тонке слухове сприймання;*
- *легка збудливість;*
- *слабка і нестійка увага,*
- *велика емоційність,*
- *швидка втомлюваність,*
- *конкретність мислення,*
- *яскраво виражене наслідування мовлення*

- ❖ *нечітке й невиразне мовлення,*
- ❖ *тихий голос, неправильне дихання,*
- ❖ *неправильна вимова звуків і слів при малій рухливості зубів і губ.*

Схема 8.3. Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах

Етапи становлення звукової сторони мовлення

I етап – підготовчий (дофонемний) етап становлення звукової сторони мовлення (1 рік життя)

II етап – фонемний етап становлення звукової сторони

Дитина починає розуміти значення слів на основі диференціації звуків, вона відрізняє слова, якщо вони різняться навіть одним звуком (*коса–коза, рама–рана, суп–зуб*).

Схема 8.4. Етапи становлення звукової сторони мовлення

Найтипівіші помилки у вимові звуків дошкільників

- ❖ заміна дзвінких глухими;
- ❖ заміна шиплячих свистячими; міжзубні звуки; заміна звука *р* звуком *л* і навпаки;
- ❖ заміна звука *м* звуком *и* і навпаки; пом'якшення приголосних та заміна м'яких приголосних твердими;
- ❖ спотворена вимова звуків;
- ❖ заміна звука *й* звуком *л*; заміна звуків *р, л* звуком *й*;
- ❖ заміна звука *с* звуком *т*;
- ❖ заміна звука *з* звуком *л*;
- ❖ пропуски звуків.

Схема 8.5. Найтипівіші помилки у вимові звуків дошкільників

Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах

ВІКОВА ГРУПА ДІТЕЙ	ОСОБЛИВОСТІ ЗВУКОВИМОВИ
Молодший дошкільний вік	Зміцнення м'язів кінчика язика сприяє точнішій вимові твердих приголосних без їх пом'якшення. Діти починають правильно вимовляти слова зі збігом 2–3 приголосних, чіткіше артикують свистячі, з'являються звуки [ц], [ш], [ж], [ч], [л], [р]. Водночас більшість ще не оволоділа шиплячими та сонорними звуками. Видих подовжується до 3–5 секунд. Для дітей молодших дошкільників характерні пом'якшення приголосних, спотворення, перестановка або пропуск звуків і складів (<i>льозецька</i> - ложечка, <i>плясецька</i> - пляшечка, <i>руцецька</i> - ручечка, <i>нізенька</i> – ніжечка, <i>ак</i> - рак, <i>ука</i> – рука, <i>зюк</i> - жук, <i>саяпка</i> - шапка, <i>тапля</i> - цапля, <i>фима</i> - зима, <i>либа</i> - риба, <i>койова</i> - корова), а також порушення звукової структури слів (<i>бабалайка</i> - балалайка, <i>бемегот</i> - бегемот, <i>чевряк</i> - черв'як).
Середній дошкільний вік	У дітей середнього дошкільного віку активно зростає інтерес до звукової структури слова. Вони виявляють схожість у звучанні слів, успішно добирають рими. Деякі помічають неправильну вимову у ровесників, хоча ще не усвідомлюють власні порушення звуковимови. На п'ятому році життя вдосконалюється рухливість артикуляційного апарату, що дозволяє дітям точніше керувати рухами язика і губ. Зменшується кількість перестановок складів, пропусків і спотворень звуків, поступово з'являється правильна (хоча ще нестійка) вимова шиплячих та звука [р] (наприклад: Рариса замість Лариса, жамок – замок, шама – сама). Ці особливості не є дефектами, а природні етапи нормального мовленнєвого розвитку дитини.
Старший дошкільний вік	У старшій групі артикуляційний апарат дітей уже досить розвинений, що дозволяє правильно вимовляти всі звуки рідної мови. Водночас у деяких дітей саме в цьому віці завершується формування вимови шиплячих і сонорних звуків. Іноді спостерігається нечітка диференціація свистячих і шиплячих, а також звуків [л] і [р], особливо в словах, де вони трапляються разом (<i>шушка</i> замість <i>сушка</i>). У словах із поодинокими подібними звуками помилок зазвичай не виникає. Однією з причин порушень вимови може бути зміна молочних зубів на постійні.

Схема 8.6. Причини порушень правильної звуковимови у дітей

Схема 8.7. Методи виховання правильної звуковимови у дітей

Прийоми виховання звукової культури мовлення

- Артикуляція звуків
- Імітація правильної звуковимови
- Зразок мовлення вихователя
- Відображене та сумісне мовлення
- Ігрові прийоми

Схема 8.8. Прийоми виховання звукової культури мовлення

Методика виховання звукової культури мовлення на заняттях

• **Типи занять:** фронтальні (з усією групою), групові (з підгрупами), індивідуально-групові (4-8 дітей) та індивідуальні (1-4 дітей).

• За характером заняття поділяються на комплексні, тематичні, підсумкові та контрольні.

На заняттях реалізуються такі **завдання** виховання звукової культури мовлення:

- розвиток артикуляційного апарату (м'язів мовленнєвого апарату);
- ознайомлення дітей з будовою мовленнєвого апарату;
- розвиток мовленнєвого дихання;
- розвиток фонематичного слуху;
- оволодіння правильною вимовою усіх звуків рідної мови;
- удосконалення дикції;
- розвиток інтонаційної виразності мовлення (інтонація, темп, тембр, сила голосу, мелодика, наголоси тощо);
- робота над усвідомленням дітьми звукового складу рідної мови

Схема 8.9. Методика виховання звукової культури мовлення на заняттях

Питання для рефлексії:

- Як ви особисто розумієте поняття «звукова культура мовлення»? Чому це важливо для дошкільника?
- Які особливості звуковимови дітей різних вікових груп вас вразили або стали несподіваними?
- Які труднощі можуть виникнути під час індивідуальної перевірки звуковимови дітей? Як їх уникнути?
- Який з методів або прийомів виховання звукової культури мовлення вам здається найбільш ефективним? Чому?
- Які форми роботи із дітьми ви б обрали для формування правильної звуковимови у віці 4-5 років?
- Яку роль, на вашу думку, відіграє ігрова діяльність у формуванні звукової культури мовлення?
- Що вам найбільше запам'яталося з методики виховання звукової культури мовлення на заняттях?
- Чи впевнено ви зможете визначити порушення звуковимови у дитини? Які сигнали слід враховувати?
- Які знання з цієї теми ви могли б уже сьогодні застосувати на практиці у ЗДО?

ТЕМА. МЕТОДИКА СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Короткий зміст

Закономірності засвоєння слова дитиною. Перші слова, їх специфіка й особливості. Етапи оволодіння словами. Оволодіння значенням слова. Лексичне значення слів.

Ступені узагальнення слів за значенням, засвоєння дітьми прямого й переносного значення слів.

Завдання й зміст словникової роботи в різних вікових групах закладу дошкільної освіти. Характеристика методів і прийомів словникової роботи. Методика розвитку словника дітей дошкільного віку. Ознайомлення дітей з довкіллям – основа словникової роботи.

Розвиток словника в різних видах діяльності.

Ключові поняття: слово, лексика, словниковий запас, пасивний словник, активний словник, словникова робота, збагачення, уточнення, активізація словника.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.

2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.

3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.

4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.

5. Іванова, В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок* Дрогобич, 2022. 9-10 (207-208).С.32-37.

6. Іванова, В. Словесна творчість дітей дошкільного віку як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2022. Вип. 1. С. 120-128.

7. Іванова, В. В., Атрощенко Т. О. Характеристика процесу формування готовності майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* : збірник наукових праць. Ужгород, 2022. Вип. 1(50). С. 108-111.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Етапи засвоєння слова у дошкільному віці

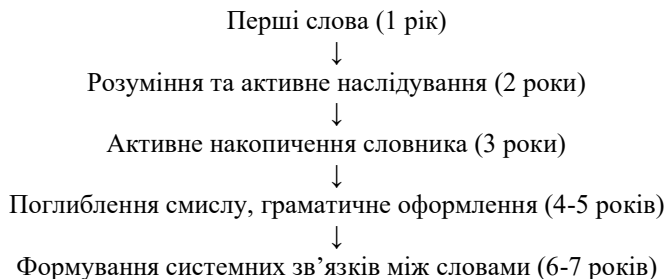

Схема 9.1. Етапи засвоєння слова у дошкільному віці

Таблиця 9.1.

Розвиток словника дітей третього року життя

Група	Характеристика
1	Слова, що означають назви предметів, дій з ними, властивості, відносини ...
2	Слова, що означають назви ...
3	Слова, що означають назви предметів, дій, властивостей ...
4	Слова різних частин ...

Схема 9.2. Зміст словника дітей 4-5 років

Таблиця 9.2.

Вікові особливості частин мови в активному мовленні дітей

Вік дитини	Основні частини мови та мовлення
2-3 роки	Дієслова, поступово - іменники
3-4 роки	Іменники переважають
5-6 років	Активне використання прикметників, прислівників, займенників

Механізм усвідомлення значення слова

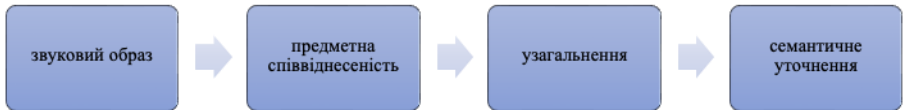

Схема 9.3. Механізм усвідомлення значення слова

Таблиця 9.3..

Завдання і зміст словникової роботи в різних вікових групах

Вікова група	завдання	зміст
Молодша група (3-4 роки)	- накопичення первинного словникового запасу, переважно побутової лексики; - формування вмінь називати знайомі предмети, дії, ознаки; - розвиток розуміння мови дорослого; - створення умов для активного використання вже засвоєних слів.	- слова-назви частин тіла, одягу, іграшок, меблів, посуду, продуктів харчування; - дієслова, що позначають прості дії (йти, їсти, спати, бігти); - прикметники, що позначають основні якості (великий/маленький, гарячий/холодний); - прості приклади узагальнюючих понять (іграшки, овочі, фрукти).
Середня група (4-5 років)	- уточнення значення вже засвоєних слів; - введення нових слів, пов'язаних з ускладненням пізнавальної діяльності; - розвиток вміння порівнювати предмети за ознаками; - збагачення словника прикметниками, дієсловами, прислівниками.	- слова, що позначають частини доби, пори року, природні явища; - назви професій, засобів пересування, предметів побуту; - синоніми, антоніми (в межах доступних значень); - слова емоційно-оцінного характеру (добрий, злий, веселий).
Старша група (5-6 років)	- розвиток лексичної системності: засвоєння родо-видових, узагальнюючих понять; - формування уявлень про значення багатозначних слів, синонімів, антонімів; - розвиток мовленнєвої творчості, вміння будувати зв'язні висловлювання.	- абстрактна лексика: поняття кількості, часу, простору; - слова з переносним значенням, фразеологізми; - лексика з різних сфер: природа, праця, соціальні явища; - образна мова у фольклорі, літературних творах; - словотворення.

Таблиця 9.4.

Особливості словника дітей і задачі словникової роботи	
Особливості словника дітей	Завдання словникової роботи
1. Недостатній об'єм словника	1. збагачення словника дітей (забезпечити кількісне накопичення слів різних частин мови, необхідних для змістовного спілкування)
2. Словник дошкільників включає всі частини мови, але в ньому переважають : іменники та дієслова	
3. Поступове оволодіння значенням, смисловим змістом слів	2. сприяння засвоєнню семантичної сторони слова (оволодіння значенням слова на основі їх точного співвіднесення з фрагментами дійсності; засвоєння узагальненого значення слів; засвоєння переносного значення слів).
4. наявність фонетичних і граматичних помилок у промовлянні слів	3. Активізація словника (введення слів у практику спілкування, формування вміння використовувати їх в конкретних умовах).
5. переважання пасивного словника над активним	
6. наявність у словнику дітей нелітературної лексики	4. Усунення із мовлення дітей нелітературних слів

Таблиця 9.5.

Прийоми словникової роботи		
Прийоми збагачення словника	Прийоми активізації словника	Прийоми уточнення значення слів
Показ і називання; Багаторазове повторення слова педагогом в різних граматичних формах; Використання художнього слова; Доручення («Принеси», «Покажи», «Зроби»)	Вправляння у використанні слова; Підказка потрібного слова; Запитання; Хоровий супровід слова; Доручення («Скажи», «Повтори»); Ігри.	Тлумачення слів; Пояснення етимології слів; Словотворчі вправи; Вправи на класифікацію

Таблиця 9.6.

Методи словникової роботи		
Спосіб ознайомлення	Введення нових слів у словник дітей	Закріплення та активізація словника
Безпосереднє ознайомлення дітей з навколишнім світом і збагачення словника	Розгляд і обстеження предметів (у всіх групах)	Розгляд іграшок (у всіх групах)
	Спостереження за тваринами, рослинами, за діяльністю дорослих (у всіх групах)	Розгляд картин (у всіх групах)
	Огляд приміщень закладу дошкільної освіти, цільові прогулянки (з середньої групи)	Дидактичні ігри з предметами та картинками (у всіх групах)
		Слоникові ігри (з середньої групи)
Опосередковане ознайомлення з довкіллям і збагачення словника	Показ картин незнайомого (малознайомого) змісту (старші групи)	Лексичні (словникові) вправи (у всіх групах, частіше в старших)
	Читання і розповідання літературних творів (у всіх групах)	Загадування та відгадування загадок (у всіх групах)
	Показ кіно- і відеофільмів (у всіх групах)	Складання дітьми розповідей (середня та старша групи)

Таблиця 9.7.

Алгоритм реалізації методів словникової роботи	
Демонстрація предметів (з дітьми кінця 1-го початку 2-го року життя)	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Викликати інтерес до предмету і його назви	Раптова поява і зникнення предмета. Поява предмета супроводжується його багаторазовим називанням (показ і назва)
2. Викликати різноманітні враження від предмета, чуттєве сприйняття його різноманітних ознак	Показ різноманітних дій предмета, спонукання дитини до дій з предметом. Чим більше дій, тим краще. При цьому предмети і дії багаторазово називаються.
3. Залучити увагу дітей до слова (назва предмета). Зв'язати слово з образом предмета	Ховання предмета. Предмет можна сховати за спину, під стіл, накривати серветкою і питати, де предмет (Де?...). Зловивши активний пошук, вихователь знову показує і називає предмет (Ось...). Ховання повторюється кілька разів
4. Викликати активне наслідування	Ставиться запитання: «Що це?», пропонується повторити слово

Таблиця 9.8.

Огляд предмета	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Уточнити назву предмета	Питання: «Що це?»
2. Позначити з призначенням предмета та його частинами	Послідовне, покрокове розглядання предмета, виконання дітьми можливих дій (відкрити, закрити, одягнути, зняти, зазирнути, подивитися тощо). Вихователь називає і спонукає називати частини предметів і дії з огляду предметів. Під час огляду поєднується рухова, пізнавальна та мовленнєва діяльність дітей.

Таблиця 9.9.

Ознайомлення з якостями та властивостями предмета	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Привернути увагу дітей до якості предмета	Дітей залучають до цікавої, значущої для них діяльності (гра, загадки, перегляд інсценізації), під час якої порівнюють дві протилежні якості
2. Навчання дітей обстежувальних дій, виокремлення потрібної якості	Показ обстежувальних дій, чіткі вказівки педагога (Погладьте, натисніть, подивіться тощо). Дітей спонукають називати властивості або якості за допомогою вказівок і запитань (Натисніть на цеглинку. Вона м'яка чи тверда? А губка?). Закріплюється і назва обстежувальної дії: «Як ви дізналися, що губка м'яка?»
3. Вправляти дітей у виділенні властивостей або якостей	Дітям доручається знайти в навколишньому оточенні предмети тієї чи іншої якості, можуть використовуватися ігри на кшталт «Відгадай на дотик, твердий чи м'який». При цьому в словнику дітей закріплюються назви властивостей, якостей і обстежувальних дій.

Таблиця 9.10.

Ознайомлення з якостями та властивостями предмета	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Порівняння призначення предмета	Запитання: «Кому потрібен один предмет? А інший? Для чого він потрібен?»
2. Учити виокремлювати відмінні ознаки предметів і точно добирати слова для їхнього позначення.	За допомогою запитань і вказівок вихователь спонукає дітей знаходити в предметах відмінності спочатку за загальними ознаками (колір, форма, величина, великі деталі), а потім виокремлювати відмінності дрібніших деталей і частин.
3. Учити виокремлювати подібні ознаки, підбираючи їх точні найменування	Питаннями і вказівками вихователь спонукає дітей знаходити в предметах схожі ознаки (від великих до дрібніших деталей і частин).
4. узагальнювати результати порівняння	Узагальнювальні запитання на кшталт: «Так чим же відрізняються і чим схожі предмети?»

Таблиця 9.11.

Формування видових понять	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Учити дітей знаходити предмет певного виду з числа подібних вівів	Створення ситуації пошуку за допомогою прийому доручення (завдання): «Принеси!», «Покажи, де ...?».
2. Вчити виокремлення видової ознаки	Запитання: «Чому ви думаєте, що це ...?», «Як ти дізнався, що це ... ?». Створення ситуацій, що допомагають виокремити видову ознаку.
3. Вправляти дітей у виділенні видової ознаки в інших предметах предметах даного виду, підкреслюючи її значущість.	Дітям доручається знайти в навколишньому оточенні інші предмети цього ж виду. При цьому педагог акцентує увагу на тому, що в одного й того самого виду предметів є загальна видова ознака за наявності інших, несуттєвих для видового узагальнення, відмінностей.

Таблиця 9.12.

Формування родових понять	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Виокремити в 3-4 предметах увесь набір можливих ознак	Дітям пропонується розповісти про кожен предмет усе, що вони про нього знають. При цьому використовуються запитання, вказівки. важливо виділити родові ознаки.
2. Допомогти дітям відокремити суттєві для родового узагальнення ознаки від несуттєвих ознак. Навчити дітей виділяти родові ознаки. Увести слово, що позначає родові поняття	Звернення вихователя, що спонукають виокремити ознаки, що відрізняються від ознак предметів (запитання, вказівки, судження), а потім виокремити загальні ознаки для всіх предметів. на основі загальних ознак вихователь формулює визначення родового поняття.
3. Вправляти дітей у віднесенні предметів до родового поняття, оперувати при цьому родовою ознакою	Дітям доручається відібрати предмети (їхні зображення), що належать до даного родового поняття, і розмістити в одне місце, а предмети, що не належать до даного поняття, - в інше.

Таблиця 9.13.

Відгадування загадок	
Частини алгоритму та їх основне призначення	Методичні прийоми
1. Виокремлення ознак предметів, про які йтиметься в загадках	Розглядання кожного предмета по черзі, спрямовуючи увагу дітей на виокремлення саме тих ознак, які будуть названі в загадках про ці предмети. При цьому вихователь використовує мовленнєві засоби загадки (визначення, епітети, порівняння, метафори тощо).
2. Учити дітей відгадувати загадки й мотивувати відгадку, використовуючи знайомі й нові слова із загадок	Розглянуті предмети залишаються перед очима дітей, педагог загадує загадку, діти відгадують, педагог спонукає дітей мотивувати відгадку запитанням: «Чому ти вважаєш, що це...?» Ускладнення: 1. Розглянуті предмети прибираються, діти 51 відгадують загадки і мотивують відгадки по пам'яті. 2. Надалі розглядання предметів не проводиться. Відразу: загадка - відгадка - мотивування.

Питання для рефлексії:

- Які етапи проходить дитина під час оволодіння словами?
- У чому полягає відмінність між лексичним значенням слова та його переносним значенням?
- Які особливості мають перші слова дитини та як їх враховувати у педагогічній практиці?
- Чому ознайомлення дітей з довкіллям є основою словникової роботи?
- Як змінюється зміст і завдання словникової роботи залежно від віку дітей?
- Які методи та прийоми є найбільш ефективними для збагачення словника дошкільників?
- Як забезпечити розвиток словника в ігровій, пізнавальній, мовленнєвій, художній діяльності?
- Які труднощі можуть виникати під час засвоєння переносних значень слів і як їх подолати?
- Як сформувати у дітей здатність до узагальнення слів за значенням?
- У чому полягає педагогічна роль дорослого у формуванні активного та пасивного словника дитини?

ТЕМА. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Короткий зміст

Поняття граматичної будови мови. Особливості засвоєння граматичної будови мови дітьми дошкільного віку. Типові граматичні помилки в мовленні дітей.

Завдання і зміст роботи з формування граматичної правильності мовлення дошкільників. Методи і прийоми роботи з формування граматичної правильності мовлення дітей. Формування граматичної правильності мовлення дітей на заняттях та в повсякденні.

Ключові поняття теми: *граматика, морфема, граматичне значення, речення, типи речень, синтаксис, граматично правильне мовлення, граматичні помилки.*

Рекомендовані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pronovuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>
2. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
3. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Саприкіна О. В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Таблиця 10.1.

Етапи засвоєння граматичної будови мови дітьми		
періоди	Ступені періоду	Характеристика досягнень дітей
І період 3 1 р. до 1 р. 10 міс.	1 р. 3 міс. – 1 р. 8 міс.	Використання у мовленні слів-речень
	1 р. 8 міс. – 1 р. 10 міс.	Поява фраз із двох і більше слів, не узгоджених між собою (аморфні речення).
ІІ період - з 1 р. 10 міс. до 3 років (період засвоєння синтаксичної системи мови)	1 р. 10 міс. – 2 р. 1 міс.	Поява перших спроб співвідпорядкування слів у реченні, які сусідять зі словами-корінням (незміненими словами)
	2 р. 1 міс. – 2 р. 3 міс.	Усі слова змінюються, але не використовуються сполучники та прийменники
	2 р. 3 міс. – 3 р.	Засвоєння всіх типів речень і службових слів
ІІІ період – з 3 до 7 років	Період освоєння морфологічної системи мови, в тому числі з 3 до 5 років – період активної словотворчості дітей	

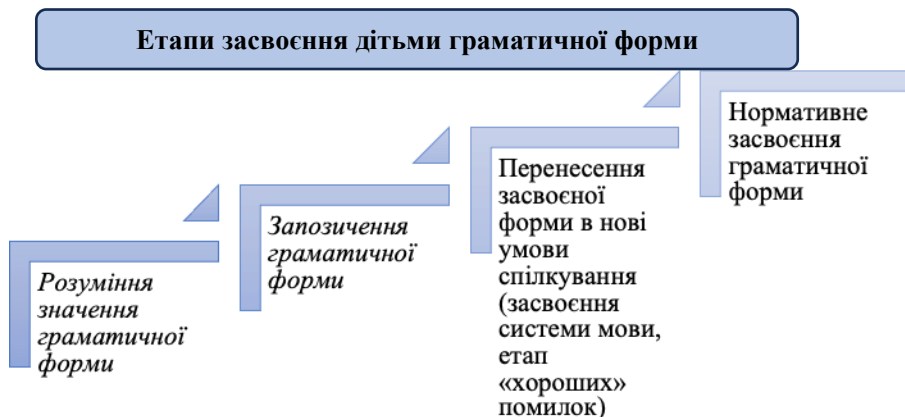

Схема 10.1. Етапи засвоєння дітьми граматичної форми

Таблиця 10.2.

Врахування особливостей засвоєння дітьми граматичних форм при створенні умов для їх формування	
Особливості	Умови формування
«Спонтанність» засвоєння граматичних форм у процесі спілкування з оточуючими дорослими	Граматично правильне мовлення оточуючих дорослих
Практичне засвоєння граматики та умовно-рефлекторний характер граматичних навичок	Постійна увага до мовлення дітей та своєчасне виправлення помилок у їхньому мовленні
	Систематична практика використання правильних граматичних форм – організація цілеспрямованого навчання
Поступовість засвоєння граматичної будови мови	Урахування вікових та індивідуальних особливостей засвоєння граматичної будови мовлення

Схема 10.2. Мета та завдання формування граматичної правильності мови

Схема 10.3. Напрями педагогічного сприяння під час формування граматичної будови мовлення дошкільників

Схема 10.4. Заняття на яких вирішуються завдання формування граматичної правильності мови

Таблиця 10.3.

Методи і прийоми формування граматичної будови мови у дошкільників	
Розділ роботи	Методи і прийоми
Формування синтаксичних умінь	дидактичні ігри та вправи; ситуації письмового мовлення (переказ, диктант, «розмите письмо»); складання дітьми монологів (розповідання); ігри-драматизації
Формування морфологічних умінь	дидактичні ігри та вправи; заучування коротких віршів із важкими граматичними формами; переказ літературних творів
Формування способів словотворення	пояснення етимології слів; «демонстрація» способів словотворення на основі літературних творів; вправи дітей в етимологічному аналізі слів «Чому так називається?»; вправи в словотворі (за аналогією, систематизація способів словотворення, творчі завдання); знаходження споріднених слів у творі; вправи в утворенні споріднених слів; моделювання «складних» слів.

Питання для рефлексії:

- Що включає поняття граматичної будови мови?
- Які особливості має засвоєння граматичних форм у дітей дошкільного віку?
- Які типові граматичні помилки спостерігаються в мовленні дошкільників і з чим вони пов'язані?
- У чому полягає основна мета роботи з формування граматичної правильності мовлення у дітей?
- Які методи і прийоми найбільш ефективні для розвитку граматично правильного мовлення у дошкільників?
- Як поєднувати формування граматичних навичок у структурованих заняттях і під час повсякденного спілкування з дітьми?
- Як враховувати вікові особливості під час добору мовленнєвого матеріалу для формування граматичних уявлень?
- Як оцінити рівень сформованості граматичної будови мови у дітей різних вікових груп?
- Які умови забезпечують результативність граматичної роботи з дошкільниками?

ТЕМА. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Короткий зміст

Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення в закладі дошкільної освіти.

Розмова вихователя з дітьми в повсякденному спілкуванні – метод розвитку діалогічного мовлення. Вимоги до організації розмов, їх тематика й зміст у кожній віковій групі. Методика організації й проведення розмов з дітьми.

Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей. Методика проведення бесіди: підготовка вихователя й дітей до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та технічних засобів навчання до бесіди. Структура бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей в ході бесіди. Види запитань вихователя. Вимоги до запитань та відповідей дітей.

Ключові поняття: діалог, розмова вихователя, бесіда, узагальнююча бесіда.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Крутій К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Схема 11.1. Лінгвістичні характеристики діалогу

Таблиця 11.1.

Функції та засоби оформлення діалогічних реплік			
Функції стимулів	Засоби вираження	Функції реакцій	Засоби вираження
Запитання		Відповідь	
Запросити потрібну інформацію	Запитальне речення	Дати запитану інформацію	Усі види речень, жести, міміка
Повідомлення		Реакція на повідомлення	
Інформування співрозмовника за власною ініціативою - про нові факти (відомості) - про почуття - про думки - про наміри - про бажання і т.п.	Розповідні та окличні речення	Вираження ставлення до отриманої інформації	Усі види речень, жести, міміка, вокалізації
Спонування		Реакція на спонування	
Викликати будь-яку дію у співрозмовника або припинити дію через:- прохання-накази- поради-пропозиції-запрошення-команди-заборони	Спонукальні, питальні, рідко - оповідні речення (я хочу посидіти в тиші)	Виконання дії або відмова від виконання	Виконання може не супроводжуватися словесною реакцією; словесну згоду і готовність виконати ту чи іншу дію, а також відмову від виконання виражають у розповідному реченні

Таблиця 11.2.

Зміст роботи з розвитку діалогічного мовлення у дітей			
Діалогічна єдність	Засвоєння стимулів	Засвоєння реакцій	Засвоєння правил поведінки
Запитання - відповідь	Учити ставити запитання різного змісту та виду; користуватися питальними словами та займенниками	Учити відповідати на запитання комунікативно доцільно, відповідно до теми та ситуації спілкування	Учити ставити запитання адресовано, не відповідати на запитання, ставлячи запитання, виявляти тактовність, не залишати запитання без уваги, у бесіді говорити по черзі
Спонування - реакція на спонування	Учити ввічливо висловлювати: - спонування до будь-якої дії, - прохання, - поради, - пропозиції, - запрошення	Учити в прийнятих формах висловлювати готовність до виконання спонування або відмову від виконання	Учити користуватися засобами мовленнєвого етикету при вираженні спонукань і реакцій на спонування
Повідомлення - реакція на повідомлення	Учити повідомляти співрозмовника: - про свою думку, точку зору, - про нові факти, враження, події, - про уявлення, що змінилися, - про виконання обіцянки, - про зроблене, - про бажання, наміри, - про свої почуття та переживання тощо.	Формувати вміння толерантно реагувати на повідомлення, висловлювати ввічливо: згоду (незгоду), здивування, заперечення, додавання, роз'яснення тощо.	Учити повідомляти про будь-що, уникаючи нескромності та хвалькуватості; бути стриманим під час висловлення своїх почуттів; уникати категоричності у своїх судженнях; виявляти толерантність до іншої думки; обмінюючись думками, давати змогу висловлюватися усім співрозмовникам

Зміст діалогічної компетенції дошкільника

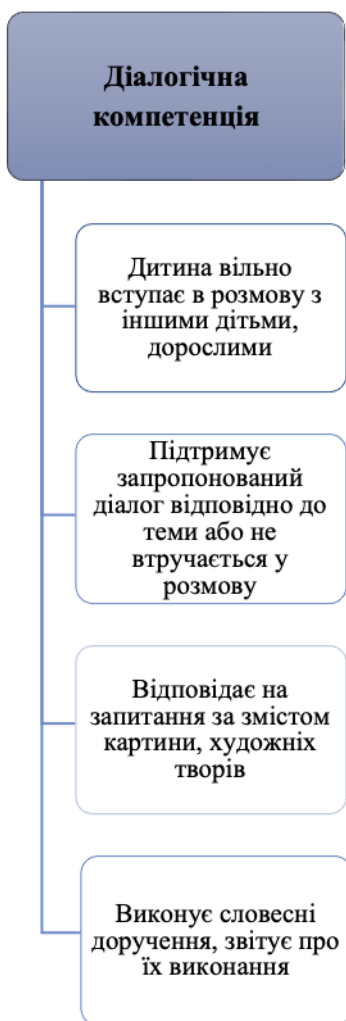

Схема 11.2. Зміст діалогічної компетенції дошкільника

Методи навчання дітей діалогічному мовленню

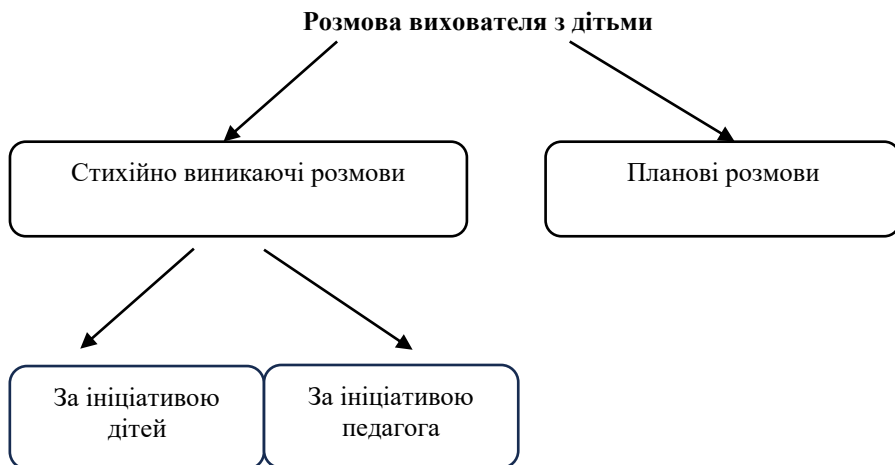

Схема 11.3. Види розмов вихователя з дітьми

Таблиця 11.3.

Види бесід з дітьми	
Бесіди як методичні прийоми	Бесіди як метод навчання або виховання дітей
Бесіди з дітьми з приводу будь-якої діяльності: - попередні; - заключні; - супровідні (розглядання картин, проведення спостережень тощо); - відтворювальні.	Узагальнюючі (підсумкові) бесіди

Схема 11.4. Класифікація бесід

Таблиця 11.4.

Алгоритм бесіди з дітьми за картиною		
	Призначення частини	Методичні прийоми
1.	Підготовка дітей до сприйняття картини через активізацію їхнього життєвого досвіду	Попередня бесіда
2.	Первинне (самостійне) сприйняття картини дітьми	Внесення та демонстрація картини
3.	Керівництво процесом сприйняття картини дітьми	Супровідна бесіда: - коротка розповідь вихователя за картиною; - запитання до дітей; - судження вихователя за картиною; - спонування, що спрямовують увагу дітей на об'єкти картини
4.	Узагальнення вражень дітей за картиною	Завершальна розповідь вихователя за картиною

Таблиця 11.5.

Алгоритм проведення узагальнюючої бесіди		
Частини	Призначення частини	Методичні прийоми
1. Початок бесіди (вступ, вступна частина, зачин)	Привернути увагу дітей до теми розмови, викликати інтерес до неї, створити необхідний емоційний настрій до майбутньої розмови	- загадки за темою бесіди; - запитання; - читання вірша; - показ картини; - показ наочного матеріалу; - прослуховування пісні
2. Основна частина бесіди (розвиток теми розмови)	Обговорення питань, передбачених програмним змістом бесіди	- запитання проблемні, репродуктивні, узагальнювальні; - пояснення вихователя; - розповіді вихователя; - показ наочного матеріалу; - ігрові прийоми; - читання оповідань і віршів
3. Закінчення бесіди (завершення)	Узагальнення змісту бесіди	- узагальнююче питання; - прослуховування або виконання дітьми пісні чи іншого музичного твору; - читання вірша; узагальнення.

Мовленнєві ситуації для навчання дітей діалогічного мовлення

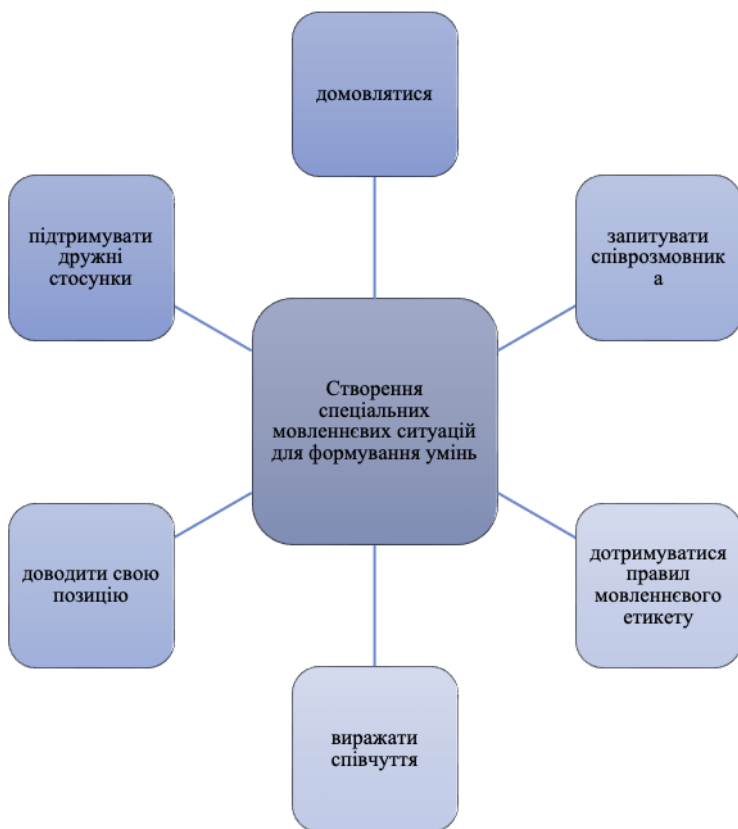

Схема 11.5. Мовленнєві ситуації для навчання дітей діалогічного мовлення

Питання для рефлексії:

- Що таке діалогічне мовлення та які його основні ознаки в дошкільному віці?
- Які завдання ставляться перед педагогами щодо розвитку діалогічного мовлення в ЗДО?
- Який зміст включає методика формування діалогічного мовлення в дітей різних вікових груп?
- Яке значення має щоденна розмова вихователя з дітьми для формування діалогу?

- Які вимоги висуваються до організації розмов у повсякденному житті?
- Як підбирається тематика розмов відповідно до віку дітей?
- Чому саме бесіда вважається основним методом розвитку діалогічного мовлення?
- Які види бесід використовуються у практиці ЗДО? У чому їх особливості?
- Яке значення має бесіда для пізнавального, морального й естетичного розвитку дитини?
- Які етапи включає підготовка до проведення бесіди з дітьми?
- Який наочний, дидактичний, ілюстративний матеріал слід добирати для бесіди?
- Яку роль відіграють технічні засоби під час бесіди?
- З яких частин складається структура бесіди?
- Які методичні прийоми ефективні для активізації діалогічного мовлення в ході бесіди?
- Якими мають бути запитання вихователя для стимулювання участі дітей у діалозі?
- Які види запитань використовує вихователь під час бесіди?
- Які вимоги ставляться до формулювання запитань та до відповідей дітей?
- Як забезпечити активність дітей і повноту відповідей у діалозі?

ТЕМА. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ.

Короткий зміст

Методика навчання дітей монологічного мовлення (розповідання). Зміст і завдання навчання дітей монологічного мовлення. Характеристика методів, прийомів навчання дітей монологічного мовлення.

Переказ літературних творів. Значення переказу. Вимоги до творів для переказу дітьми, їх підбір для дітей різних вікових груп. Види переказу. Прийоми навчання переказу літературних творів.

Структурні компоненти заняття з навчання переказу. Особливості навчання переказу дітей в різних вікових групах.

Поняття розповіді. Класифікація дитячих розповідей. Послідовність введення в роботу розповідей різних видів. Прийоми навчання розповідання. Описова й сюжетна розповідь. Методика навчання опису предметів, іграшок, картинок тощо.

***Ключові поняття:** монологічне мовлення, розповідання, переказ літературних творів, дитяча розповідь, описова розповідь, сюжетна розповідь, розвиток зв'язного мовлення*

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Крутий К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ДО ТЕМИ

Лінгвістичні характеристики діалогу

Схема 12.1. Лінгвістичні характеристики діалогу

Таблиця 12.1.

Характеристика функціонально-сміслових типів монолога		
Тип монологу	Функції монологу	Структура монологу
Опис – повідомлення у вигляді перерахування одночасних або постійних ознак будь-якого об'єкта	Характеристика зовнішніх або внутрішніх ознак об'єкта	- загальна характеристика об'єкта опису; - послідовне перерахування окремих ознак; - оціночне судження
Оповідання – повідомлення про події, що розвиваються, або про стан будь-якого об'єкта, що змінюється.	Виклад подій у часовій послідовності; передача зміни в стані будь-якого об'єкта	- експозиція; - зав'язка; - розвиток подій; - кульмінація; - розв'язка
Міркування – повідомлення про факти, що перебувають у причинно-наслідкових відносинах	Пояснення якого-небудь факту; доказ чого-небудь; досягнення умовиводів, висновків, узагальнень	- теза, що виражає будь-яке судження, думку; - доказ (система аргументів); - висновок

Таблиця 12.2.

Специфічні риси монологу та зміст роботи з навчання дітей їх складання	
Специфічні ознаки монологу	Завдання навчання дітей монологічному мовленню
Всі монологи	
Зв'язність	- Вчити різних способів міжфразового зв'язку: повтор, синонімічний, займенниковий, сполучниковий
Образність	Формувати в дітей уміння використовувати в монологах різні засоби образності (епітети, порівняння, метафори тощо).
Опис	
Наявність об'єкта опису	Учити дітей виділяти й називати об'єкт опису
Послідовне перерахування ознак об'єкта опису	- Учити дітей виокремлювати й називати ознаки об'єкта. - Знайомити з різними видами послідовності описів і вчити їх використовувати.
Повідомлення	
Наявність теми	- Учити дітей виокремлювати та називати головну тему оповіді (через мету висловлювання, через заголовок)
Сюжет, що розвивається в часі й закріплений в оповідній структурі	- Учити дітей передавати оповідну структуру тексту
Міркування	
Наявність думки, судження (того, що доводять)	- Учити дітей формулювати свої судження, висловлювати думку
Система аргументів, що доводять судження	Учити доводити (пояснювати) свої судження
Логічність структури міркування	Знайомити зі структурою мовлення міркування та використовувати її при побудові своїх доказів

Методи навчання дітей монологічного мовлення

Схема 12.2. Методи навчання дітей монологічного мовлення

Прийоми навчання дітей монологічного мовлення

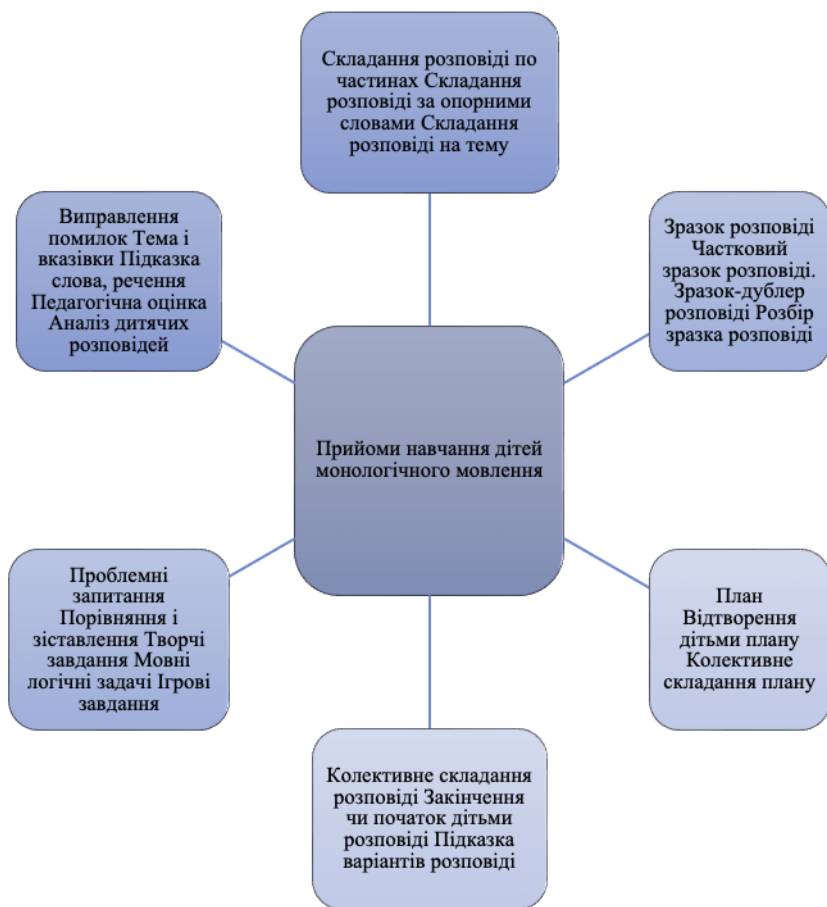

Схема 12.3. Прийоми навчання дітей монологічного мовлення

Схема 12.4. Класифікація видів розповідання з розвитку монологічного мовлення

Таблиця 12.3.

Розповіді	
На наочній основі	На словесній основі
За змістом	
Фактичні	Творчі
За формою	
Описові	Сюжетні
За сприйманням	
По пам'яті	За спостереженням
На основі уяви	

Класифікація видів занять з розвитку монологічного мовлення

Схема 12.5. Класифікація видів занять з розвитку монологічного мовлення

Види розповідей дітей старшого дошкільного віку

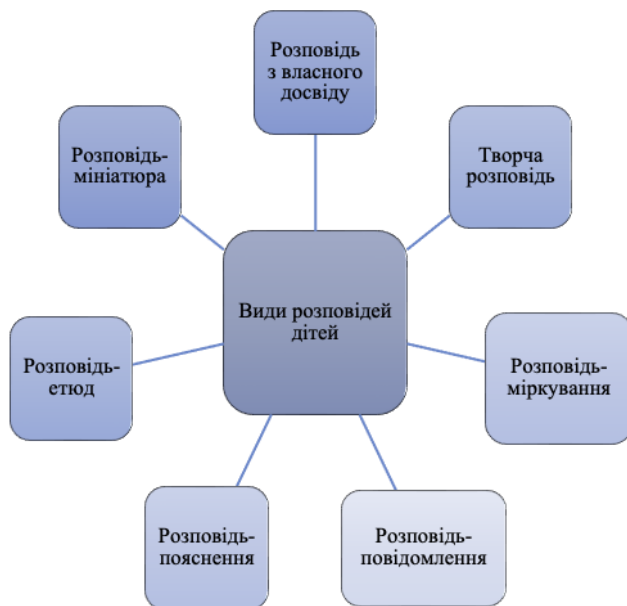

Схема 12.6. Види розповідей дітей старшого дошкільного віку

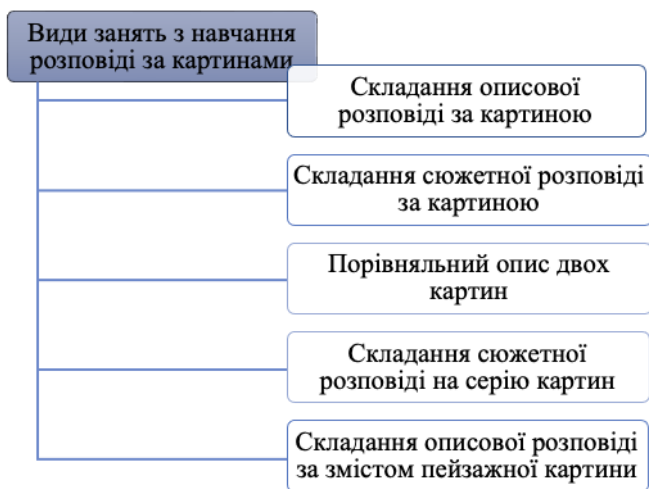

Схема 12.7. Види занять з навчання розповіді за картинами

Навчання дітей розповіді за картиною

Схема 12.8. Навчання дітей розповіді за картиною

Таблиця 12.4.

Критерії та показники оцінювання якості дитячих описів	
Критерії	Показники
Повнота опису	- кількість названих ознак об'єкта; - точність у визначенні ознак; - виділення головних ознак
Послідовність	- логічність перерахування ознак; - дотримання описової структури
Зв'язність	- використання різних способів міжфразового мовлення; - узгодженість слів у реченнях
Образність	- наявність в описі засобів виразності (епітети, порівняння, метафори тощо); - різноманітність використовуваних засобів виразності

Таблиця 12.5.

Основні методичні прийоми навчання дітей опису	
Назва прийому	Характеристика прийому
Розгляд об'єктів опису	Цілеспрямоване керівництво послідовним виділенням дітьми ознак об'єкта в процесі його сприйняття
Бесіда про об'єкти опису	Діалог із дітьми, що сприяє пригадуванню ознак знайомих об'єктів або вигадуванню ознак вигаданих об'єктів
Зразок опису	Прийом, що демонструє дітям способи характеристики об'єкта опису (послідовність, способи міжфразового зв'язку, образні засоби)
План опису	Словесна схема структури (послідовності) і змісту опису, виражена в 3-4 реченнях
Модель	Наочна схема змісту та послідовності опису
Вправлення в описі	Основний прийом навчання дітей складання описових монологів
оцінка	Мотивоване судження про якість дитячого опису з метою його подальшого вдосконалення

Таблиця 12.6.

№ п/п	Алгоритм заняття з навчання дітей опису на основі сприйняття	
	Призначення частини	Можливі методичні прийоми
1.	Підготовка дітей до навчання описового мовлення: допомога дітям у виділенні ознак спостережуваних об'єктів опису; збагачення словникового запасу.	Розглядання об'єкта опису: - запитання (репродуктивні, проблемні, на порівняння тощо);- вказівки; - ігрові діалоги з персонажем; - повідомлення вихователя про окремі ознаки об'єкта; - прийоми словникової роботи; - вправи в образності мовлення.
2.	Створення прагнення, бажання навчитися описувати	Ігрова мотивація: - розповідь про скрутне становище ігрового персонажа; - стимулювання бажання допомогти; - постановка ігрового завдання; - формулювання навчального завдання
3.	Навчання складання опису: - показ способу дії	- зразок; - словесний план; - моделювання
	- формування в дітей описових умінь	- вправа; - навідні запитання; - вказівки; - підказка фрази; - відображувальне мовлення
	- коригування описового мовлення дітей	- індивідуальні оцінки; - загальна оцінка; - взаємні оцінки дітей

Таблиця 12.7.

№ п/п	Алгоритм заняття з навчання дітей опису картини	
	Призначення частини	Можливі методичні прийоми
1.	Підготовка дітей до опису картини: - допомога дітям у виділенні ознак картини; - збагачення словника	Розглядання картини: - запитання за змістом картини; - вказівки; - повідомлення вихователя про окремі ознаки картини
2.	Створення прагнення, бажання навчитися описувати	Ігрова мотивація: - розповідь про скрутне становище ігрового персонажа (ій), які самі не можуть побачити картини; - стимулювання бажання допомогти персонажу (їм) «побачити» картину і постановка ігрового завдання; - формулювання навчального завдання
3.	Навчання складання опису картини: - показ способу дії - формування у дітей описових умінь - коригування описового мовлення дітей	- зразок; - словесний план; - моделювання - вправа; - навідні запитання; - вказівки; - підказка фрази; - відображене мовлення - індивідуальні оцінки; - загальна оцінка; - взаємна оцінка

Таблиця 12.8.

№ п/п	Алгоритм заняття з навчання дітей опису на основі їх досвіду	
1.	Призначення частини	Можливі методичні прийоми
1.	Підготовка дітей до навчання описового мовлення: допомогти дітям згадати об'єкт опису та його ознаки	Попередня бесіда про згадувані об'єкти описів: - запитання до дітей; - спонукання пригадати; - повідомлення вихователя про свій аналогічний об'єкт (зразок)
2.	Навчання дітей опису: показ способу дії	- розбір зразка; - повторний зразок; - план опису; - моделювання
	формування у дітей описових умінь	- вправа; - навідні запитання; - вказівки; - підказка фрази; - відображена мова
	коригування описового мовлення дітей	- індивідуальні оцінки; - загальна оцінка; - взаємооцінка

Таблиця 12.9.

№ п/п	Алгоритм заняття з навчання дітей опису на основі уяви	
1.	Призначення частини	Можливі методичні прийоми
1.	Підготовка дітей до навчання описового мовлення: допомога дітям у вигадуванні об'єкта опису та його ознак	Попередня бесіда про уявні об'єкти описів: - запитання до дітей; - завдання «придумати»; - повідомлення вихователя про свій аналогічний об'єкт (зразок)
2.	Навчання дітей опису: показ способу дії	- розбір зразка; - повторний зразок; - план опису; - моделювання
	формування у дітей описових умінь	- вправа; - навідні запитання; - вказівки; - підказка фрази; - відображена мова
	коригування описового мовлення дітей	- індивідуальні оцінки; - загальна оцінка; - взаємооцінка

Методика навчання дітей переказу літературних творів

Переказ - свідоме відтворення дитиною літературного тексту в усному мовленні Завдання педагога - підвести дітей до активного, творчого наслідування чужого тексту, допомогти його засвоїти
Види занять з навчання переказу: • заняття, на яких діти переказують знайомий текст; • заняття, на яких діти переказують незнайомий текст
Вимоги до творів для переказування: • доступність творів за змістом та обсягом; • чіткість композиції; • динамічність сюжету; • образна, з діалогом, проста мова для відтворення; • виховна цінність.

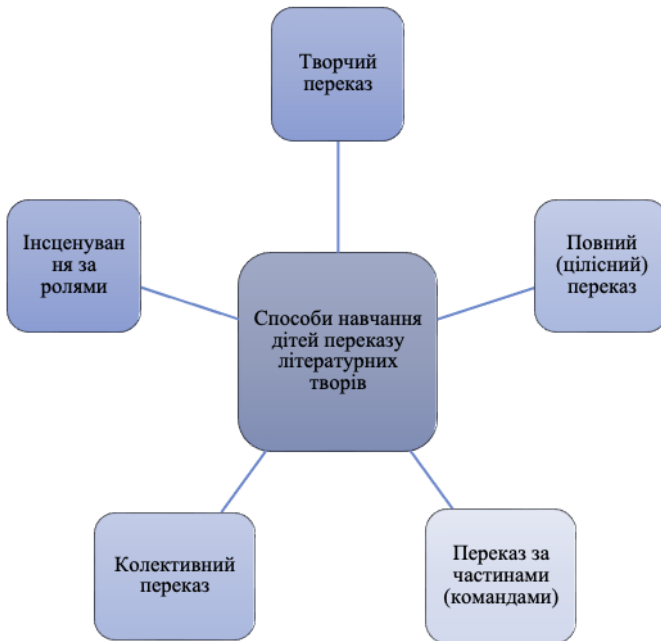

Схема 12.9. Способи навчання дітей переказу літературних творів

Методика навчання дітей переказу літературних творів	
Способи організації переказу	Прийоми формування навичок переказу
Переказ за запитаннями; Дзеркальний та спільний переказ; Переказ за частинами; Переказ за планом; Переказ за кадрами діафільму; Переказ від імені літературного героя; Переказ за власними малюнками; Переказ за ролями; Переказ з елементами драматизації; Творчий переказ; Вибірковий переказ; Цілісний переказ; моделювання	Пояснення; Підказка; Вказівка; Нагадування; Аналіз; Педагогічна оцінка

Схема 12.10. Логічна послідовність навчання переказу дітей молодшої групи

Схема 12.11. Структура заняття з навчання переказу дітей середньої групи

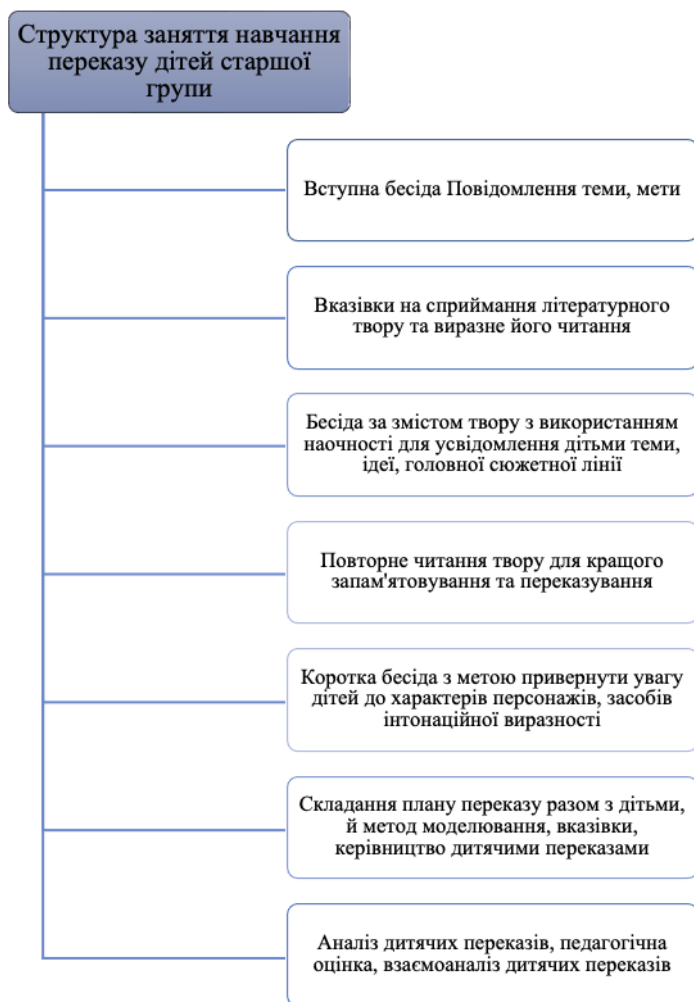

Схема 12.12. Структура заняття навчання переказу дітей старшої групи

Мовленнєво-творча діяльність дошкільників (за А. Богуш, Н. Гавриш)

Схема 12.13. Мовленнєво-творча діяльність дошкільників (за А. Богуш, Н. Гавриш)

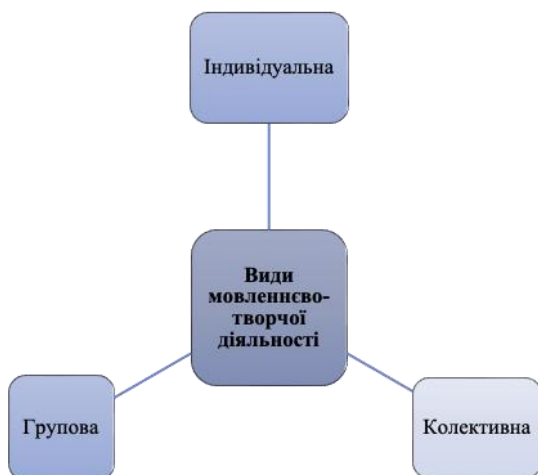

Схема 12.14. Види мовленнєво-творчої діяльності

Методика навчання дітей творчої розповіді

Схема 12.15. Методика навчання дітей творчої розповіді

Схема 12.16. Педагогічні умови ефективного розвитку зв'язного мовлення дітей

Питання для рефлексії:

- Що включає поняття монологічне мовлення в дошкільному віці?
- Які основні завдання навчання дітей монологічного мовлення?
- Які особливості формування монологу в різних вікових групах?
- Які методи є ефективними для навчання дітей монологічного мовлення?
 - Назвіть прийоми, що сприяють розвитку зв'язного мовлення у формі розповіді.
 - У чому полягає роль наочного, ігрового, мовленнєвого прикладу в навчанні монологу?
 - У чому полягає значення переказу для мовленнєвого розвитку дітей?
 - Які вимоги ставляться до добору творів для переказу в різних вікових групах?
 - Які види переказу використовуються в дошкільній освіті?
 - Назвіть ефективні прийоми навчання переказу літературних творів.
 - Які форми роботи використовуються на підготовчому, основному та завершальному етапах заняття?
 - Які особливості навчання дітей опису предметів, іграшок, сюжетних та предметних картинок?

ТЕМА. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ.

Короткий зміст

Поняття виразності мовлення. Експресія та культура мовлення. Структурні компоненти інтонації. Специфіка засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства. Засоби формування виразності мовлення.

Ключові поняття: виразність мовлення, експресія, культура мовлення, інтонація, тембр, сила голосу, логічний наголос, емоційне забарвлення, засоби виразності.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Іванова В.В., Русин А. І. Особливості розвитку емоційної чуйності в дітей старшого дошкільного віку. *Наука майбутнього* [Електронний ресурс] : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В.В. Гоблик. Мукачєво : РВВ МДУ, 2024. Випуск 1(13). С.34-40
7. Крутій К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

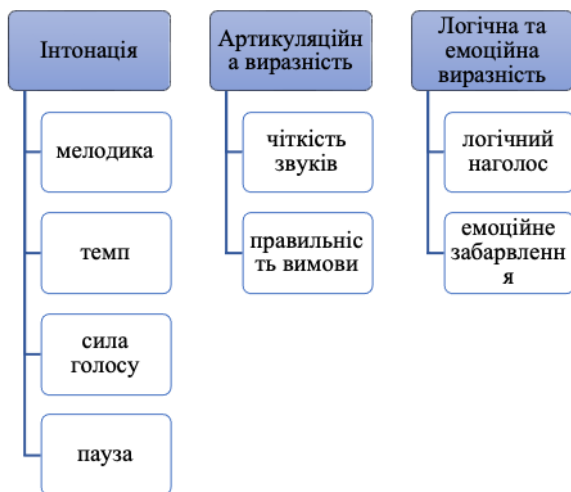

Схема 13.1. Структура виразного мовлення

Схема 13.2. Засоби формування виразного мовлення у дітей

Таблиця 13.1.

Структурні компоненти інтонації		
Компонент	Характеристика	Приклад у мовлення
Мелодика	Підвищення / пониження тону	Питання – підвищення тону
Темп	Швидкість мовлення	Повільне читання — під час пояснення
Сила голосу	Гучність мовлення	Голосніше — для вираження емоцій
Пауза	Зупинка у мовленні для логіки чи вираження почуттів	Пауза перед кульмінацією фрази
Логічний наголос	Виділення важливого слова	Виділення ключових понять

Таблиця 13.2

Структурні компоненти інтонації		
Вікова група	Особливості розвитку виразності мовлення	Приклади завдань
Молодший дошкільний вік	Імітація зразків, розвиток емоційної виразності	Повторення інтонації, гра «Промов як зайчик»
Середній дошкільний вік	Поява елементів логічного наголосу, темпу, паузи	Читання коротких віршів з паузами
Старший дошкільний вік	Цілісне використання інтонації, логіки, емоцій	Театралізація, декламація поезії

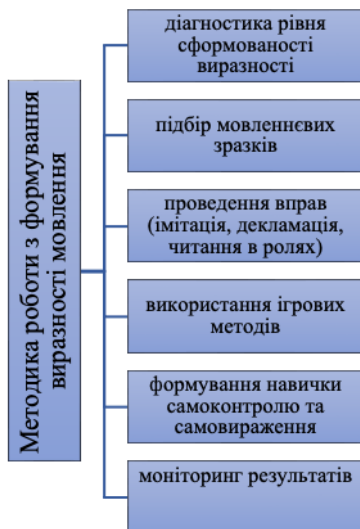

Схема 13.3. Методика роботи з формування виразності мовлення

Питання для рефлексії:

- Що таке виразність мовлення і які її основні ознаки?
- У чому полягає різниця між експресією мовлення та культурою мовлення?
- Які структурні компоненти інтонації ви знаєте? Наведіть приклади їхнього використання.
- Чому інтонація є важливим засобом формування виразного мовлення у дітей?
- Як змінюється здатність до виразного мовлення у дітей залежно від віку?
- Які засоби та методи доцільно використовувати для розвитку виразності мовлення в дошкільників?
- Які вправи та ігри сприяють формуванню інтонаційної виразності у дітей?
- Як педагог може мотивувати дитину до самостійного виразного мовлення?
- Чому важливо формувати емоційну виразність у мовленні дошкільників?
- Яким чином театралізована діяльність допомагає у розвитку виразності мовлення?
- Як ви можете оцінити рівень сформованості виразного мовлення у дитини?
- Яку роль у розвитку виразного мовлення відіграє власний приклад вихователя?

- Які труднощі можуть виникати під час навчання дітей виразного мовлення і як їх подолати?
- Які форми роботи доцільно застосовувати у групах дітей з різним рівнем мовленнєвого розвитку?
- Які знання й уміння, здобуті з цієї теми, ви зможете застосувати під час практики в ЗДО?

ТЕМА. МОВЛЕННЄВА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Короткий зміст

Сутність мовленнєвої підготовленості дітей до школи. Змістовий аспект мовленнєвого розвитку дітей. Значення розвитку усвідомлення дітьми мовлення. Характеристика сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти. Етапи навчання грамоти.

Підготовка до навчання грамоти на п'ятому році життя. Зміст і завдання підготовки до навчання грамоти на шостому році життя.

***Ключові поняття:** мовленнєва підготовка, компоненти мовленнєвої готовності, мовна особистість, аналітико-синтетичний метод, навчання грамоти, читання, письмо, методи навчання письма, фонематичний слух, фонематичне сприймання, звуковий аналіз слів, слово, речення.*

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
6. Крутий К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.
7. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Таблиця 14.1.

Завдання мовленнєвої підготовки до школи	
Завдання	Зміст
Формування мовленнєвої компетенції	Уміння вільно висловлювати думки, граматично правильно будувати висловлювання
Розвиток комунікативних умінь	Вміння слухати інших, підтримувати контакт, розуміти звернене мовлення
Створення передумов для навчальної діяльності	Мовлення як засіб пізнання, регулювання, організації навчання
Залучення до традицій української мови	Повага до рідної мови, її краси та виразності

Таблиця 14.2.

Відмінність понять «мовленнєва підготовка» та «мовленнєва готовність»	
Поняття	Зміст
Мовленнєва підготовка	Процес формування мовленнєвих навичок протягом усього дошкільного віку
Мовленнєва готовність	Наявність сформованих знань, умінь і навичок, необхідних для успішного навчання в школі

Таблиця 14.3.

Компоненти мовленнєвої готовності до школи	
Компонент	Зміст
Знання про навколишню дійсність	Орієнтація в предметному та соціальному середовищі
Змістова сторона мовлення	Словниковий запас, розуміння смислу сказаного
Мовленнєві навички	Звукова правильність, граматична структура, зв'язне мовлення
Висока мовленнєва активність	Ініціативність у спілкуванні
Якість мовленнєвих відповідей	Змістовність, точність, логічність
Оціночно-контрольні дії	Усвідомлення правильності власного мовлення, самоконтроль

Питання для рефлексії:

- Що включає поняття «мовленнєва готовність» дитини до шкільного навчання?
- Які компоненти мовленнєвої компетентності формуються у дошкільному віці?
- Які фактори впливають на рівень мовленнєвої підготовленості дитини?
- Які основні напрями мовленнєвого розвитку передбачено Базовим компонентом дошкільної освіти?
- Які змістові лінії визначено в Державному стандарті початкової освіти з української мови?
- Як забезпечується єдність мовної освіти на етапах дошкілля і початкової школи?
- У чому полягає принцип наступності у мовленнєвому розвитку дітей?
- Як реалізується перспективність мовленнєвого розвитку у першому класі?
- Які уміння і навички, сформовані у дошкільному віці, розвиваються у школі?
- Що означає усвідомлення дитиною мовлення?
- Які ознаки свідчать про мовленнєву свідомість дитини?
- Як педагогу допомогти дитині усвідомити зв'язок між думкою, словом і дією?

ТЕМА. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Короткий зміст

Роль директора та методиста в організації роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти. Робота з розвитку мовлення в департаменті освіти. Планування роботи з методики розвитку рідної мови.

Ключові поняття: *розвиток мовлення, організаційно-методична робота, директор ЗДО, вихователь-методист, методична робота, планування мовленнєвої роботи, освітній процес, мовленнєве середовище, внутрішній моніторинг, документація ЗДО.*

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
5. Крутій К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.
6. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Таблиця 15.1.

Функції директора та методиста щодо розвитку мовлення в ЗДО

Посада	Основні функції
директор	Забезпечує умови для реалізації мовленнєвого розвитку; координує роботу педколективу; ініціює підвищення кваліфікації
Методист	Планує методичну роботу; організовує педагогічні заходи; проводить діагностику та аналіз ефективності роботи

Таблиця 15.2.

Форми методичної роботи з розвитку мовлення

Форма методичної роботи	Характеристика
Педагогічна рада	Розгляд стратегічних питань мовленнєвого розвитку
Методичні об'єднання	Обмін досвідом, презентація методик
Семінари, тренінги	Підвищення компетентності педагогів
Консультації	Індивідуальна робота з вихователями
Відкриті заняття, майстер-класи	Демонстрація ефективних прийомів і методів

Таблиця 15.3.

Планування мовленнєвої роботи у ЗДО

Рівень планування	Документи / Інструменти
Річне	Освітня програма, річний план роботи
Перспективне (місячне)	Перспективні плани мовленнєвого розвитку
Поточне (тижневe / щоденне)	Календарне планування занять, мовленнєвих ігор
Індивідуальне	Індивідуальні карти мовленнєвої роботи з дітьми

ТЕМА. СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї ЩОДО РОЗВИТУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Короткий зміст

Роль сім'ї у мовленнєвому розвитку дошкільників. Методи спільної роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку. Форми взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків у мовленнєвому розвитку дошкільників.

Ключові поняття: мовленнєвий розвиток, роль сім'ї, мовленнєве середовище, партнерська взаємодія, педагогічна просвіта батьків, консультативна допомога, форми співпраці, індивідуальні консультації, батьківські збори, зворотний зв'язок із батьками.

Рекомендовані джерела:

1. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
4. Іванова В. В. Готовність до партнерської взаємодії як складова професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки*. Видавничий дім «Гельветика». Випуск 160'2025. С. 36-44. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/48218>
5. Науменко Т. Як активізувати мовлення малят? Дошкілля. №1. 2007. С. 10-13.
6. Попович О., Іванова В. Підготовка майбутніх вихователів до створення умов взаємодії з батьками дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021. 10(114). С.90-101.
7. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ ДО ТЕМИ

Таблиця 16.1.

Методи спільної роботи ЗДО та сім'ї	
Метод взаємодії	Зміст і приклади реалізації
Індивідуальні консультації	Обговорення мовленнєвих труднощів дитини, поради фахівців
Педагогічні години	Залучення батьків до освітнього процесу
Майстер-класи	Навчання батьків ігор і вправ для мовленнєвого розвитку
Виставки/презентації	Демонстрація результатів мовленнєвої роботи дітей
Батьківські збори	Інформування про методи та досягнення мовленнєвого розвитку
Спільні ігри та вправи	Інтерактивна участь батьків у заняттях

Таблиця 16.2.

Форми взаємодії ЗДО та сім'ї		
Форма роботи	Вікова група	Особливості реалізації
Усні консультації	Ранній вік	Короткі роз'яснення після спостереження за дитиною
Тематичні батьківські збори	Середня, старша	Обговорення мовного розвитку, демонстрація вправ
Домашні завдання з мовлення	Всі групи	Завдання на розвиток словника, складання розповідей
Спільні заходи	Старша група	Театралізації, казкотерапія, творчі родинні проєкти

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА МОДУЛЬНИЙ ТА СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Предмет та завдання курсу методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
2. Філософські засади дошкільної лінгводидактики.
3. Природничі засади дошкільної лінгводидактики.
4. Лінгвістичні засади дошкільної лінгводидактики.
5. Психологічні засади дошкільної лінгводидактики.
6. Розвиток методики навчання дітей рідної мови з кінця XIX до початку XX ст.
7. Сучасний етап розвитку дошкільної лінгводидактики.
8. Методи наукового дослідження в дошкільній лінгводидактиці.
9. Заняття – основна форма навчання дітей рідної мови.
10. Принципи навчання дітей рідної мови.
11. Методика проведення бесіди за картиною.
12. Характеристика типових помилок у дитячому мовленні.
13. Педагогічні засади лінгводидактики.
14. Шляхи та методи формування граматичної правильності мовлення.
15. Спілкування і комунікація: спільне і відмінне.
16. Методика виховання звукової культури мовлення дітей.
17. Спілкування як специфічний вид дитячої діяльності.
18. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетентності дошкільника.
19. Гармонізація взаємин педагогів і батьків щодо мовленнєвого розвитку дітей.
20. Трисидина мета роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
21. Класифікація та характеристика прийомів розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
22. Основні напрями роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
23. Педагогічні умови оптимізації мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку.
24. Мовлення вихователя – одна з педагогічних умов успішного мовленнєвого розвитку дітей.
25. Принципи організації мовленнєвого спілкування з дітьми раннього та дошкільного віку.
26. Методи і прийоми виховання звукової культури мовлення дітей.
27. Особливості форм навчання рідної мови.
28. Поняття виразності мовлення та засоби інтонаційної виразності.
29. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників.
30. Засоби розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку.
31. Методи і прийоми навчання дітей рідної мови.
32. Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку.

33. Становлення і розвиток мовлення дітей молодшого дошкільного віку.
34. Становлення і розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку.
35. Становлення і розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку.
36. Методика виховання звукової культури мовлення на заняттях.
37. Мовленнєве розвивальне середовище: його особливості та шляхи створення.
38. Види розповідей та їх характеристика.
39. Методика навчання дітей складанню репродуктивних розповідей (з власного досвіду, описові розповіді).
40. Особливості виразності мовлення дітей дошкільного віку.
41. Методика розвитку словника дітей дошкільного віку.
42. Дитяче словотворення.
43. Навчання дітей діалогічного мовлення.
44. Характеристика методів і прийомів навчання дітей монологічного мовлення.
45. Специфіка засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства.
46. Сутність мовленнєвої підготовленості дітей до школи.
47. Діагностичні методики обстеження мовленнєвої підготовленості дітей до школи.
48. Методика навчання дітей складанню творчих розповідей.
49. Індивідуальна перевірка звукової культури мовлення.
50. Методи і прийоми виховання звукової культури мовлення.
51. Принципи словникової роботи.
52. Дидактичні ігри та їх роль у розвитку зв'язного мовлення.
53. Завдання словникової роботи.
54. Методика виховання звукової культури мовлення на заняттях.
55. Методика розвитку словника дітей дошкільного віку.
56. Методи і прийоми словникової роботи.
57. Основні методи роботи з картою.
58. Планування роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти.
59. Методика навчання дітей переказуванню художніх творів.
60. Поняття зв'язного мовлення. Характеристика основних видів.
61. Підготовка дітей до навчання грамоти в дошкільному закладі.
62. Розвиток мовлення дітей у процесі театралізації.
63. Сутність і характеристика оцінної діяльності.
64. Формування оцінно-контрольних дій під час розвитку мовлення дітей.
65. Роль методиста та завідуючої в організації роботи з розвитку мовлення в д/з.
66. Форми методичної роботи в управліннях освіти.
67. Сутність мовленнєвої підготовки дітей до школи.

68. Підготовка руки дитини до письма: фізіологічні, педагогічні, гігієнічні умови та методика роботи.
69. Єдність педагогічних впливів закладу дошкільної освіти та сім'ї на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.
70. Лінгводидактична спадщина К. Ушинського.
71. Лінгводидактична спадщина В. Сухомлинського.
72. Методи ознайомлення з довкіллям й словникової роботи.
73. Принципи ознайомлення дітей з художніми творами.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барна, Х. Іванова В., Кас'яненко О. Використання ігрових вправ у корекції просодичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку. *Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки» : збірник наукових праць* Полтава, 2018. Випуск 22. С. 17-21.
2. Барна, Х. В., Іванова В. В., Кас'яненко О. М. Художньо-мовленнєва діяльність у системі корекційної роботи з подолання мовленнєвих порушень. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія"*. Мукачево : МДУ, 2018. Випуск 2(8). С.132-134. Режим доступу: <http://msu.edu.ua/visn1/?cat=505>).
3. Березовська Людмила. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
4. Богущ А. М., Гаврин Н. В. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах освіти: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Вид. 2-ге, перер. та доповн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014.
5. Богущ А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнення. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
6. Богущ А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2021. 336 с.
7. Богущ А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса, Ярослав, 2004; друге видання: Харків: ВОТ «Ранок», 2011.
8. Богущ А.М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
9. Богущ А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Вид. Дім «Слово», 2009, 408 с.
10. Богущ, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручн. для студ. ВНЗ. Затв. МОНУ. 2-ге вид., доповн. і переробл. К : Слово, 2008. 440 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416305.pdf
11. Гавриш Н. Інтегроване заняття: робота над помилками. Дошкільне виховання, 2018, №7. С. 8-13.
12. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / наук. кер. К. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2016. 160 с. \Дитина. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. К., 1993; 2004; 2011.
13. Дошкільна лінгводидактика [Електронний ресурс] : збірник тестів з курсу для студентів денної та заочної форми навчання напряму

- спеціальності "Дошкільна освіта" Методичні рекомендації / Укладач Іванова В.В. Мукачево : МДУ, 2020. 32 с.
14. Дошкільна лінгводидактика [Електронний ресурс] : термінологічний словник для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 012 "Дошкільна освіта" / укладач В.В. Іванова. Мукачево : МДУ, 2021. 15 с.
 15. Іванова В. В. Готовність до партнерської взаємодії як складова професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки*. Видавничий дім «Гельветика». Випуск 160'2025. С. 36-44. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/48218>
 16. Іванова В.В., Русин А. І. Особливості розвитку емоційної чуйності в дітей старшого дошкільного віку. *Наука майбутнього* [Електронний ресурс] : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В.В. Гоблик. Мукачево : РВВ МДУ, 2024. Випуск 1(13). С.34-40
 17. Іванова, В. Словесна творчість дітей дошкільного віку як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2022. Вип. 1. С. 120-128.
 18. Іванова, В. В., Атрощенко Т. О. Характеристика процесу формування готовності майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* : збірник наукових праць. Ужгород, 2022. Вип. 1(50). С. 108-111.
 19. Іванова, В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок* Дрогобич, 2022. 9-10 (207-208).С.32-37.
 20. Іванова, В.В. Диференційований підхід у здійсненні креативного розвитку дошкільників засобами мовленнєвої діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Ужгород : Вид-во "Код", 2024. Вип.6. С. 13-17. https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.06.013.
 21. Калмикова Л. О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дім «Слово», 2017. 448 с.
 22. Кочерга О. Психофізіологія дітей 1-3 років. К.: Вид. дім "Шкільний світ": Вид. Л.Галіцина, 2006. 128 с.160 с.
 23. Крутий К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. Запоріжжя, 1998.
 24. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі: Навч. посібн. для студ. педінст. / А.М. Богуш, Н.П. Орланова, Н.І. Зеленко, В.К. Лихолетова ; За ред. Богуш А.М. К : Вища школа, 1992. 414 с. <http://194.44.152.155/elib/local/sk727623.pdf>

25. Науменко Т. Як активізувати мовлення малят? Дошкілля. №1. 2007. С. 10-13.
26. Попович О., Іванова В. Підготовка майбутніх вихователів до створення умов взаємодії з батьками дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021. 10(114). С.90-101.
27. Товкач І. Є. Дидактичні ігри мовленнєвого змісту / А. В. Пасічник, І. Є. Товкач // Ігрова діяльність у дошкільній освіті п'ятирічних дітей (педагогічний супровід до програми «Дитина») : навч.-метод. посіб. / Г. В. Беленька, В. М. Вертутіна, Ю. О. Волинець та ін.; за заг. ред. Н. В. Кудикіної. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 118 с.
28. Товкач І.Є Слово. Речення. Звуки: методичний посібник : у 2 ч. Ч.1. Х. : В-во «Ранок». 2015. 176 с. (Серія «Віконечко у світ грамоти»).
29. Товкач І.Є. Звуки. Букви. Читання: навчальний посібник для дітей старшого дошкільного віку : у 2 ч. Ч.2. Х. : В-во «Ранок». 2015. 80 с. (Серія «Віконечко у світ грамоти»).
30. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

Інформаційні ресурси

Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001, № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

Програми розвитку дітей. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditei>

Національна бібліотека країни імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>

Віртуальні бібліотеки, е-каталоги та довідники http://www.intellect-invest.org.ua/educ_resources_virtual_libraries/

Каталог журналу «Дошкільне виховання» <http://www.lib.vippo.org.ua/periodyka.php?cat=71>

Наукова бібліотека МДУ – <https://msu.edu.ua/library/>

Інтернет ресурс з казками – <http://kazkar.info>

Національна освітня платформа – <http://vseosvita.ua>

«Весела абетка» – <http://abetka.ukrlife.org/> – українські абетки, казки, читанки, скоромовки, загадки, прислів'я.

Український логопедичний сайт Logopedia.com.ua – <http://www.logopedia.com.ua/> – сайт для батьків та вихователів, які дбають про мовленнєвий розвиток дитини: поради, ігри, вправи.

Ресурси для неформальної та інформальної освіти:

<https://prometheus.org.ua/>

<https://ed-era.com/>

<https://vseosvita.ua/>

<https://www.coursera.org/>

Навчальне видання

Іванова В. В.

ДОШКІЛЬНА ЛІНГВОДИДАКТИКА У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 6984 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26